

Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

ИНФЛЯЦИЯҒА ШОЛУ

2020 МАУСЫМ

Алматы

Инфляцияға шолу Ұлттық Банктің тоқсандық басылымы болып табылады, онда инфляцияға әсер ететін негізгі макроэкономикалық факторлардың талдауы, сондай-ақ макроэкономикалық өлшемдердің қысқа мерзімді және орта мерзімді перспективадағы болжамы қамтылады.

Құжат Ұлттық Банктің ресми интернет-ресурсында қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде электрондық нұсқада жарияланады.

Макроэкономикалық көрсеткіштердің болжамы **2020 жылғы 10 маусымдағы** жағдай бойынша статистикалық ақпарат негізінде дайындалды.

МАЗМҰНЫ

I. АҚША-КРЕДИТ САЯСАТЫ: БАЗАЛЫҚ МӨЛШЕРЛЕМЕ БОЙЫНША ШЕШІМ	4
II. ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЖАҒДАЙДЫҢ ДАМУ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ	6
1.1 Bazалық сценарий бойынша экономикалық даму серпіні	6
1.2 Болжамның балама сценарийлері	8
1.3 Орта мерзімді перспективадағы тәуекелдер	9
III. СЫРТҚЫ ЖАҒДАЙЛАР	11
3.1 Сыртқы экономикалық жағдай	11
3.2 Сыртқы инфляциялық серпін	12
3.3 Сыртқы сектордағы ақша-кредит талаптары	12
3.4 Тауар нарығы	13
IV. БАҒА БЕЛГІЛЕУ ЖӘНЕ ИНФЛЯЦИЯЛЫҚ КҮТУЛЕР	16
4.1. Инфляция	16
4.2. Инфляциялық күтулер	24
IV. ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУ	27
5.1. Ішкі сұраныс	27
5.2. Ішкі ұсыныс	29
5.3. Еңбек нарығы	32
5.4. Фискалдық саясат	33
6.1. Ақша нарығы	35
6.2. Валюта нарығы	36
6.3. Депозит нарығы	37
6.4. Кредит нарығы	39
НЕГІЗГІ ТЕРМИНДЕР МЕН ҰҒЫМДАР	41
БОКСТАР	
Бокс 1. Аймақтардағы инфляция серпіні	21
Бокс 2. Тәтті өміріміз бітті ме?	22
Бокс 3. Халықтың карантин кезіндегі тұтынушылық және жинақтық көңіл-күйі	25

I. АҚША-КРЕДИТ САЯСАТЫ: БАЗАЛЫҚ МӨЛШЕРЛЕМЕ БОЙЫНША ШЕШІМ

2020 жылғы 8 маусымда Ұлттық Банк базалық мөлшерлемені **+/- 2 п.т.** пайыздық дәлізбен жылдық **9,50%** деңгейінде сақтауға шешім қабылдады. Бұл шешім 2020 жылғы наурыз-сәуірмен салыстырғанда әлемдік экономика мен тауар нарықтарындағы ахуалдың салыстырмалы тұрақтануына, жаңартылған базалық сценарийге және тәуекелдер теңгеріміне сәйкес жағдайдың даму болжамын қайта қарауға байланысты болды.

Қытай экономикасын қалпына келтіру белгілерінің пайда болуы, кейбір Еуропа елдері мен АҚШ-та карантиндік шараларды жеңілдету аясында мұнайды тұтыну біртіндеп қайта жанданып келеді, бұл ОПЕК+ шеңберіндегі ұсыныстың қысқаруымен қатар баға конъюнктурасына оң әсер етеді. Жекелеген тауар және қаржы нарықтарында Жандану байқалады. Сонымен қатар, COVID-19 пандемиясының әлемдік экономикаға теріс әсері сақталып отыр. Іскерлік белсенділік көрсеткіштері 2020 жылғы мамырда әлі де тарихи минимумдарға жақын деңгейде тұр. Сыртқы сұраныс әлсіз болып қалуда, инфекцияның таралуына қарсы күрес жөніндегі шектеу шаралары сауда әріптес елдерде әрекет етуді жалғастыруда, бұл Қазақстандағы экономикалық белсенділікке және инфляциялық процестерге теріс әсер етеді.

Жылдық инфляция 2020-2021 жылдарға белгіленген 4-6% нысаналы дәлізден жоғары қалыптасады. 2020 жылғы мамырда жылдық инфляция **6,7%**-ды құрады (2020 жылғы сәуірде 6,8%). Инфляциялық процестер Қазақстанда және сауда әріптес елдерде карантиндік шаралардың, сондай-ақ теңге бағамының әлсіреуі және оны ішкі бағаға ауыстырудың әсерінен қалыптасады. Инфляция серпініне негізгі үлес азық-түлік

бағасының өсуін жалғастыруда, ол мамырда жылдық мәнде **10,7%**-ға қымбаттап, 2016 жылғы қазаннан бастап ең жоғары мәнге жетті. Азық-түлікке жатпайтын инфляцияның серпіні қалыпты күйінде қалып отыр, жылдық өсу **5,3%**-ды құрады. Реттелетін коммуналдық қызметтер тарапынан теріс салым нәтижесінде ақылы қызметтер бағасының өсуі **3,0%**-ға дейін баяулады.

2020 жылғы мамырдағы әлемдік мұнай нарығындағы ахуалдың және одан әрі баға серпіні перспективаларының жақсаруы Қазақстан Ұлттық Банкінің Brent маркалы мұнайдың әлемдік бағасын **базалық сценарий** ретінде 2020 жылы орташа алғанда бір баррель үшін **35-40** АҚШ доллары деңгейінде **қайта қарауына** себепші болды. Алдыңғы болжам Қазақстан Республикасының 2020-2024 жылдарға арналған әлеуметтік-экономикалық даму болжамын әзірлеу шеңберінде әзірленді, ол мұнай бағасының сценарийін бір баррель үшін **20-25** АҚШ доллары деп болжады және Үкімет дағдарысқа қарсы жоспар мақсаттары үшін базалық ретінде қарастырды.

Ағымдағы жылдың соңына қарай инфляцияның 9-11%-ға дейін үдеуін болжаған алдыңғы болжамнан айырмашылығы, жаңартылған базалық сценарийге сәйкес **жылдық инфляция** 2020 жылдың қорытындысы бойынша **8,0-8,5%** деңгейінде қалыптасады. Инфляциялық процестер әртүрлі бағыттағы факторлардың әсерінен қалыптасатын болады. Халықтың нақты ақшалай табыстарының күтіліп отырған төмендеуі нәтижесінде бағаның төмендеу қысымын неғұрлым төмен тұтыну сұранысы көрсететін болады. Сонымен қатар, 2020 жылы Ресейде тұтыну бағаларының өсуін тездетуге байланысты сыртқы

инфляциялық аяның күшеюі, сондай-ақ елеулі фискалдық және квазифискалдық импульс проинфляциялық қысымды күшейтетін болады. Карантиндік шаралардың қолданылуы жағдайында шикізат пен өнімді жеткізу тізбегінің бұзылуы, айырбастау бағамын ішкі бағаларға ауыстыру және әлсіз тұрақтандырылған инфляциялық күтулер нәтижесінде жекелеген тауарлардың шектеулі ұсынысы ел ішіндегі бағаға жоғары әсер ететін болады.

Мамырда **инфляциялық күтулерді** бағалау жоғары болды. Сонымен қатар, ағымдағы инфляцияны сандық қабылдау аздап төмендеді, респонденттер карантиннің басында жоғары сұранысқа ие болған тауарларға бағаның өсуінің баяулауын атап өтті. 2020 жылғы наурызда инфляциялық күтулерді сандық бағалау **6,4%-ға** дейін көтерілгеннен кейін, сәуір-мамырда бұл көрсеткіш **6,0-6,2%** шегінде болды. Карантиндік шараларды біртіндеп жеңілдеті аясында экономика мен қаржылық ахуалдың даму перспективаларына қатысты позитивтің өсуіне байланысты тұтыну жағдайының біршама жақсаруы байқалды.

Елде COVID-19 пандемиясымен күресу үшін наурызда төтенше жағдай мен карантиндік шараларды енгізу экономикалық белсенділіктің айтарлықтай нашарлауына себеп болды. ҰЭМ КС деректері бойынша, 2020 жылғы қаңтар-мамырда қызмет көрсету секторының көптеген салаларында өндірістің төмендеуі нәтижесінде ІЖӨ жылдық мәнде **1,7%-ға** қысқарды. Сыртқы және ішкі сұраныстың төмендеуі аясында өңдеу өнеркәсібінің жекелеген секторларында іскерлік белсенділіктің баяулауы байқалды. Бұл ретте, қызметкерлерді қашықтықтан жұмысқа ауыстыру және онлайн-оқытуды енгізу байланыс

қызметтері көлемінің өсуіне алып келді. Денсаулық сақтау, мемлекеттік басқару, өндіруші сектор және ауыл шаруашылығы салалары да оң үлес қосты.

Ағымдағы жылғы мамыр-маусымда карантиндік шаралардың біртіндеп әлсіреуіне қарамастан, экономикалық белсенділік енгізілген шектеулердің теріс ықпалында тұр. Ұлттық Банктің базалық болжамына сәйкес 2020 жылы ішкі сұраныс пен **ІЖӨ-нің** таза экспорты тарапынан теріс әсер ету нәтижесінде мемлекеттік басқару секторын тұтынудың елеулі өсуін (фискалдық және квазифискалдық импульс) көрсететін қолдауды ескере отырып, **нақты мәнде 1,8%-ға** қысқарады. Кейіннен экономикалық белсенділікті әлеуетті деңгейге дейін қалпына келтіру ел ішіндегі эпидемиологиялық жағдайдың күтіліп отырған жақсаруы, еңбек нарығындағы жандану, сондай-ақ халық табысының өсуі аясында жүргізілетін болады. Инвестициялық белсенділік ішкі және сыртқы сұраныстың өсуі, әлемдік тауар нарықтарындағы баға конъюнктурасының жақсаруы, сондай-ақ ағымдағы жылы кейінге қалдырылған инвестициялық жобаларды жаңарту нәтижесінде қалпына келтіріледі.

Әлемдік экономикадағы жағдайдың тұрақтануына қарамастан, кейбір елдердің ОПЕК+ келісімі тәртібінің бұзылуына, әлемдегі мұнай қорларының жоғары көрсеткіштеріне және АҚШ пен Қытай арасындағы сауда-экономикалық қатынастардың нашарлауына байланысты тәуекелдер сақталады. Сыртқы нарықтардағы негізгі трендтерге қатысты белгісіздіктің төмендеуіне қарай және Қазақстан Ұлттық Банкінің болжамдарына сәйкес ахуалдың дамуы кезінде ақша-кредит талаптарын жеңілдету мәселесін қарау жоққа шығарылмайды.

II. ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЖАҒДАЙДЫҢ ДАМУ ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ

1.1 Базалық сценарий бойынша экономикалық даму серпіні

Жаһандық экономиканың даму перспективаларының нашарлауына, Қазақстанның экспорттық өніміне сұраныстың төмендеуіне және әлемдік тауар нарықтарындағы құбылмалылықтың күшеюіне байланысты Ұлттық Банк «2020 жылғы мамыр-маусым» болжамдық раундында мұнайдың бағасы бойынша күтулерді қайта қарады және базалық сценарий ретінде мұнайдың орташа жылдық бағасын 2020 жылы бір баррель үшін 35 АҚШ доллары және 2021 жылы бір баррель үшін 40 АҚШ доллары ретінде қарастырды.

2020 жылы Ұлттық Банктің болжамдары бойынша инфляциялық процестерді одан әрі жеделдету күтілуде. 2020 жыл ішінде жылдық инфляция нысаналы дәлізден 4-6%-ға жоғары қалыптасатын болады және қорытынды бойынша 8,0-8,5%-ды құрайды. Инфляцияны жеделдетуге азық-түлік және азық-түлікке жатпайтын тауарлардың қымбаттауына негізгі үлес қосатын болады. Халық үшін ақылы қызметтер бағасының өсуі қалыпты болады (1-кесте).

Азық-түлік инфляциясын жеделдетудің негізгі алғышарты карантин жағдайында сұраныстың уақытша ұлғаюуы, сондай-ақ жеткізу тізбегінің бұзылуынан туындаған ұсыныстың төмендеуі және теңгенің айырбастау бағамының әлсіреуі болып табылады.

Өндірістің бір мезгілде ұлғаюынан және тұтынудың төмендеуінен, атап айтқанда, жемдік және өнеркәсіптік мақсаттарда жүгеріні тұтынудың төмендеуінен туындаған қорлардың күтілетін өсуі аясында дәнді дақылдарға ФАО индексінің төмендеуі тежеуші фактор болып табылады.

Болжамдық болашақта азық-түлікке жатпайтын инфляцияны одан әрі

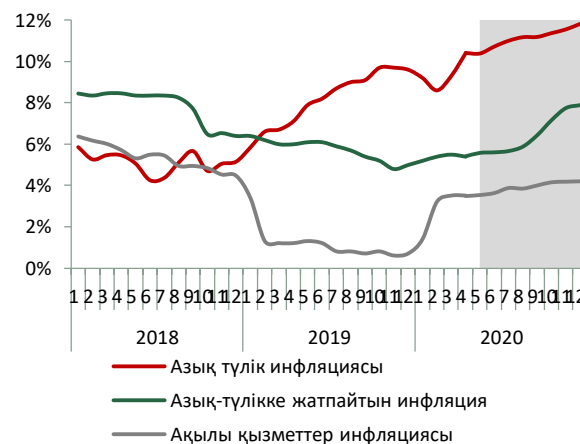
жеделдету азық-түлікке жатпайтын тауарларды тұтынудағы импорттың жоғары үлесі талаптарында теңгенің айырбастау бағамын АҚШ долларына ауыстыру әсерін іске асырумен байланысты болады.

Азық-түлікке жатпайтын тауарларға бағаның өсуін нақты ақшалай табыстың құлдырауы аясында халықтың сатып алу қабілетінің төмендеуі жағдайында бәсеңдеген тұтынушылық сұраныс тежейтін болады. Карантинді алып тастағаннан кейін азық-түлікке жатпайтын инфляцияны тездету күтілмейді.

Қысқа мерзімді болашақта ақылы қызметтерге бағаның ұстамды өсуі болжануда. Реттелетін қызметтер нарығында баға белгілеу ағымдағы серпінді сақтайды деп күтілуде.

Реттелмейтін қызметтер нарығында баға белгілеудің сыртқы факторлардан әлсіз тәуелділігіне байланысты оларға бағаның айтарлықтай өсуі күтілмейді. Қызмет көрсету үшін шикізат пен материалдар құнының артуы карантин режимінің қолданылуы кезінде де, оны алып тастағаннан кейінгі бірінші уақытта да кейбір қызмет түрлеріне сұраныстың болмауымен реттелетін болады.

1-график. 2019-2020 жылдарға арналған инфляция құрамдастарының болжамы, ж/жг

Дереккөзі: ҚРҰБ болжамдары

Ішкі инфляция серпініне қосымша инфляциялық қысым рубльдің айырбастау бағамының құнсыздануына байланысты

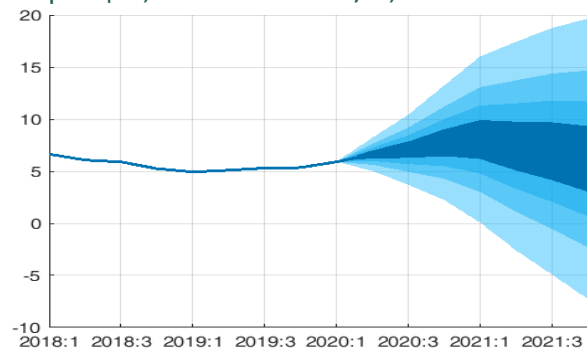
Ресейде инфляцияның үдеуін көрсететін болады.

Орта мерзімді перспективада инфляция нысаналы дәліздің жоғарғы шегіне қарай біртіндеп баяулайды.

Инфляциялық серпіннің баяулауы айырбастау бағамын ішкі бағаға ауыстыру әсерінің таусылуына қарай жүргізілетін болады. Қосымша дезинфекциялық әсер Ресейдегі инфляциялық процестерді өзінің нысаналы деңгейіне қайтарумен қоса жүретін сыртқы инфляциялық қысымның төмендеуіне әсер етеді.

Сонымен қатар, инфляциялық үдерістердегі инерционды сақтау, шығарудың теріс алшақтығын қысқарту және азық-түлікке әлемдік бағаның өсуі экономикадағы дезинфекциялық әсерді тежейтін болады (2-график).

2-график. Тоқсан ішіндегі орташа инфляция, ж/ж, %

Дереккөзі: ҚРҰБ болжамы

2020 жылы Қазақстан экономикасы, әлемдік экономиканың көптеген елдері сияқты COVID-19 пандемиясының жағымсыз салдарын бастан кешіреді және жыл қорытындысы бойынша іскерлік белсенділік теріс серпінді көрсетеді.

Ұлттық Банктің болжамдарына сәйкес, 2020 жылы Қазақстанның ІЖӨ 1,8%-ға қысқарады (3-график).

Ішкі сұраныс пен таза экспорт тарапынан теріс үлес көзделеді. Бұл ретте мемлекеттік басқару секторы Үкімет пен ҚРҰБ тарапынан контрциклдық шараларды жүргізу аясында оң үлес қосатын болады.

Мұнай мен газ конденсатын өндірудің күтілетін төмендеуінен нақты экспорттың

едәуір қысқаруы күтілуде, оның көлемі 2020 жылы 84,5 млн тоннаны құрайды (2019 жылмен салыстырғанда 6,7%-ға қысқару). Әлемдік мұнай нарығындағы баға серпіні және сауда әріптестері, атап айтқанда отандық минералдық шикізаттың негізгі тұтынушысы – Еуропалық Одақ елдері тарапынан сұраныстың төмендеуі қосымша жағымсыз фактор болады.

Соңғы екі жыл ішінде өсу драйверлерінің бірі болған тұтынушылық сұраныс 2020 жылы ІЖӨ серпініне теріс үлес қосатын болады. Тұтынушылық сұраныстың төмендеуі нақты сектордағы іскерлік белсенділіктің қысқаруы аясында халықтың нақты ақшалай табыстарының төмендеуіне байланысты болады. Нақты сектордағы жалақының төмендеуі бюджет шығыстарының әлеуметтік төлемдер мен мемлекеттік сектор қызметкерлеріне, атап айтқанда білім беру және денсаулық сақтау саласындағы еңбекақы шығыстарының өсуімен ішінара реттелетін болады, онда жалдамалы қызметкерлердің саны экономикада барынша жоғары болып табылады. 2020 жылғы екінші және үшінші тоқсандарда ішкі тұтынудың барынша қысқаруы күтілуде. Өткен кезеңдермен салыстырғанда теңгенің неғұрлым әлсіз бағамы және инфляцияның үдеуі кірістермен қатар шектеуші фактор болады. Халық тарапынан кейінге қалдырылған сұраныстың іске асырылуына және жаңа жағдайларға бейімделуіне байланысты үй шаруашылықтары шығыстарының әлсіз қалпына келуі 2020 жылдың соңына қарай байқалатын болады.

Экономикадағы инвестициялық белсенділіктің төмендеуі жалпы жинақтауға теріс үлес қосады. Мұнай бағасының неғұрлым жоғары динамикасына және тау-кен өндіру өнеркәсібіндегі ірі жұмыстардың кейбір қалпына келуіне байланысты жылдың екінші жартысында біртіндеп қалпына келтіріле отырып, 2020 жылдың бірінші

жартыжылдығында барынша төмендеу күтілуде. Бизнесті қолдау жөніндегі мемлекеттік бағдарламаларды іске асыру нәтижесінде инфрақұрылымдық жобалар тарапынан оң серпін күтіледі. Негізгі капиталды жинақтаудың қысқаруы ішкі және сыртқы сұраныстың төмендеуіне байланысты экономикадағы қорлардың өсуімен шектелетінін атап өткен жөн, бұл жалпы қорланудың көрсеткіштерінің нөлге жуық мәндерде болуына себепші болады. Сонымен қатар, өнеркәсіпте ірі жобаларды іске асыруға байланысты жоғары белгісіздік әлі де сақталып отыр, бұл жобалар кейінге қалдырылған немесе тоқтатылған жағдайда негізгі капиталды жинақтаудың неғұрлым күшті құлдырау тәуекелдерін арттырады.

Тұтыну, сондай-ақ инвестициялық ішкі сұраныстың қысқаруы импорт серпініне әсер етеді. Инвестициялық және аралық импорт бойынша неғұрлым төмендеу күтіледі, оның қалпына келуі инвестициялық белсенділіктің серпініне байланысты болады. Ішкі сұраныстың төмендігі және теңгенің айырбастау бағамының әлсіреуі тұтыну импортын тежейтін болады. Осылайша, 2020 жылы нақты импортты қысқарту күтілуде, бұл ІЖӨ динамикасына оң үлес қосады және оның төмендеуін шектейді.

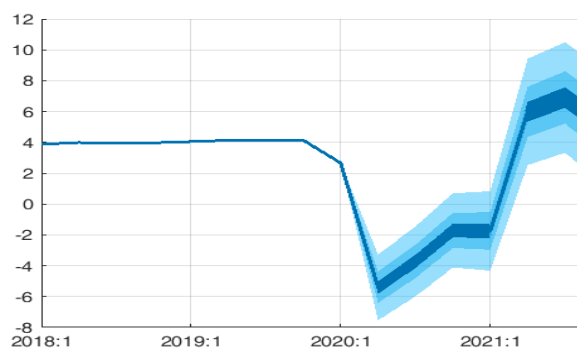
Сонымен қатар, ІЖӨ-ге мемлекеттің тұтынуы оң үлес қосады. Еңбекке ақы төлеуге және тауарлар мен қызметтерді ағымдағы тұтынуға арналған шығыстарды одан әрі өсіру болжанып отыр.

2021 жылы 2020 жылғы базаның төмен болуы және іскерлік белсенділікті біртіндеп қалпына келтіру аясында экономикалық өсудің оң қарқыны 4%-ға жақын деңгейге дейін қалпына келтіріледі.

Тұтыну белсенділігін кеңейтуге халықтың нақты кірістерінің және тұтынушылық кредиттеудің ұлғаюымен, еңбек нарығындағы жағдайды қалыпқа келтірумен, сондай-ақ ел ішіндегі эпидемиологиялық жағдайдың жақсаруымен қолдау көрсетілетін болады.

Инвестициялық белсенділік ішкі және сыртқы сұраныстың өсуі, сондай-ақ 2020 жылы кейінге қалдырылған инвестициялық жобаларды қайта жаңғырту нәтижесінде қалпына келтіріледі. Экспорттың өсуіне Қазақстанның сауда әріптес елдеріндегі экономикалық белсенділіктің оң серпінін қалпына келтіру аясында сыртқы сұраныстың ұлғаюы ықпал ететін болады. Сонымен қатар, экономикалық белсенділіктің серпініне кейбір тежеуші әсер ішкі тұтыну және инвестициялық сұранысты қалпына келтіруге байланысты импорттың ұлғаюын көрсетеді.

3-график. ІЖӨ өсу серпіні, ж/ж, %-бен

Дереккөзі: ҚРҰБ болжамы

1.2 Болжамның балама сценарийлері

Әлемдік экономиканың одан әрі дамуының жоғары белгісіздігінің және шикізат тауарларына тиісті сұраныстың салдарынан Ұлттық Банк базалық сценарийден басқа мұнай бағасының балама сценарийлерін қарады.

Пессимистік сценарий ретінде Ұлттық Банк базалық сценарийге қарағанда мұнай бағасын баяу қалпына келтіру сценарийін қарады. Осылайша, мұнай бағасы 2020 жылғы маусымнан бастап бір баррель үшін 20 АҚШ долларынан төмен деңгейден **2020 жылдың соңына қарай барреліне 25 АҚШ долларына дейін және 2021 жылдың соңына қарай бір баррель үшін 35 АҚШ долларына дейін қалпына келтіріледі.**

Оқиғалардың осы дамуы әлемдік экономикадағы неғұрлым ұзақ және/немесе неғұрлым ауқымды

рецессиямен байланысты болуы мүмкін. Бұл ретте коронавирус пандемиясының ағымдағы серпінінің макроэкономикалық көрсеткіштерге болжамды айтарлықтай теріс әсері жекелеген елдерде арудың тоқтаусыз немесе қайта өршуінің күшеюі мүмкін.

Пессимистік сценарийдің дамуы кезінде болжамды болашақта сыртқы жағдайлардың одан әрі нашарлауы болжанады. Мәселен, сауда әріптес елдер, оның ішінде Қытай, ЕО және Ресей экономикаларының төмен бағаларымен бірге құлдырауы экспорт көлемінің төмендеуіне алып келеді. Бұдан басқа, мұнайдың төмен бағасы кәсіпорындардың рентабельділігінің төмендеуі нәтижесінде экономиканың тау-кен өндіру және аралас салаларында өндірістің едәуір құлдырауына себеп болады, бұл инвестициялық белсенділіктің баяулауына себепші болады. Бұдан басқа, кірістің ішінара немесе толық жоғалуы, сондай-ақ жоғары инфляцияның салдарынан халықтың нақты ақшалай табысының төмендеуі ішкі сұраныстың баяулауына ықпал ететін болады. Нәтижесінде, Қазақстанның ІЖӨ 2020 жылы 2,5%-ға төмендейді. 2021 жылы қалпына келтіру базалық сценариймен салыстырғанда анағұрлым қалыпты болады және нақты ІЖӨ 2021 жылы ғана 2,9%-ға өседі.

Бұл сценарийде теңгенің айырбастау бағамының әлсіреуі, импорттық өнімді жеткізудегі іркіліс және инфляциялық күтулердің тиісті өсуі аясында базалық сценариймен салыстырғанда инфляциялық процестерді одан әрі жеделдету көзделеді. Дегенмен, экономиканың айтарлықтай депрессиялық жай-күйінің себебінен сұраныс тарапынан инфляциялық қысым дезинфекцияланатын болады. 2020-2021 жылдары жылдық инфляция нысаналы дәлізден жоғары қалыптасатын болады.

Өз кезегінде, оптимистік сценарий 2020 жылдың соңына қарай мұнай бағасының бір баррел үшін 40 АҚШ долларына дейін және 2021 жылдың

соңына қарай бір баррелі үшін 50 АҚШ долларына дейін жылдам қалпына келтіруді болжайды. Мұнай бағасының мұндай серпініне коронавирус пандемиясымен жағдайдың жақсаруы, фискалдық және монетарлық қолдау шараларынан оң нәтиже, сондай-ақ ОПЕК+ елдерінің мұнай өндіруді қысқарту туралы шартты орындаудың қатаң тәртібі аясында әлемдік экономиканың неғұрлым тез қалпына келтірілуі ықпал ететін болады.

Осы сценарийді іске асыру кезінде Қазақстан экономикасының өсу қарқыны базалық сценарийге қарағанда жоғары болады деп болжануда. 2020 жылы экономиканың отыруы – 1,5%-ды құрайды, ал 2021 жылы ІЖӨ-нің өсу қарқыны 4,4%-ға дейін жеделдетіледі, бұл сыртқы және ішкі сұраныстың неғұрлым оң серпінімен негізделеді. Бұл ретте, осыған байланысты импорттың өсуі ішінара экономиканың қалпына келтірілуін тежейтін болады.

Базалық сценариймен салыстырғанда инфляцияның салыстырмалы түрде тез бәсеңдеуіне неғұрлым мықты айырбастау бағамы және негізінен Ресейдегі инфляцияның төмендеуіне байланысты сыртқы инфляциялық қысым ықпал ететін болады. 2020 жылы жылдық инфляция нысаналы дәлізден жоғары қалыптасатын болады, алайда 2021 жылы баяулайтын болады және жылдың соңына қарай 4-6 нысаналы дәлізге кіруі мүмкін.

1.3 Орта мерзімді перспективадағы тәуекелдер

Өткен болжам раундымен салыстырғанда ішкі және сыртқы факторлар жағынан инфляция үшін тәуекелдер аздап төмендеді, алайда бұрынғыдай жоғары деңгейде қалуда, бұл әлем экономикасы дамуында шамалы белгісіздік бәсеңдеуіне, мұнай бағасы тұрақтануына, Қазақстанда және әлемнің басқа елдерінде карантин шаралары біртіндеп алынуына негізделді.

2020 жылғы 3-тоқсаннан бастап күтіліп отырған әлем экономикасының біртіндеп

қалпына келу және 2020 жылғы 1 мамырдан бастап ОПЕК+ жаңа келісімі қолданыла басталу аясында мұнай бағасы бір баррель үшін 30 АҚШ долларынан жоғары белгіде тұрақтанды, бұл жалпы алғанда олардың одан әрі құлдырау тәуекелін төмендетеді. Алайда коронавируc пандемиясының әлем экономикасына және мұнай сұранысына ықтималды барынша жоғары әсерінен жоғары болып қалуда.

Ресей экономикасының бұрын күтілгеннен барынша жоғары құлдырауы және Ресей рублінің бағымы тұрақтануы Ресейде инфляцияның маңызды үдеу тәуекелін біраз дәрежеде шектейді. Бұл фактор ЕО мен Қытайда күтілетін төмен инфляциямен қатар сыртқы инфляциялық қысым күшею тәуекелін аздап төмендетеді.

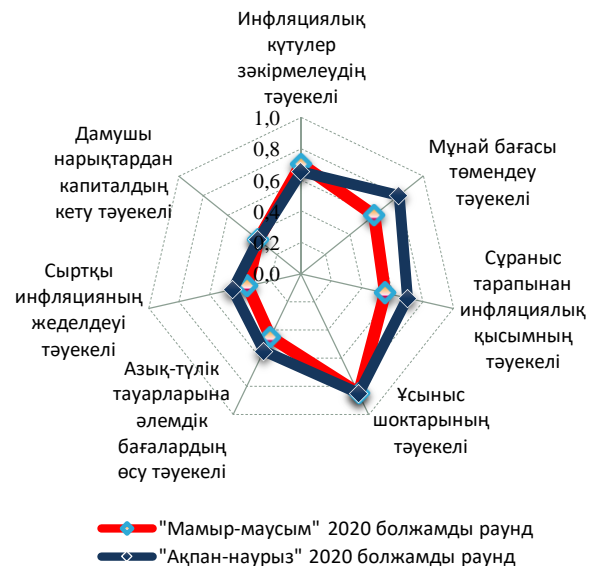
Әлем экономикасының құлдырауынан өнеркәсіптік мақсаттарда дәнді-дақылдарға сұраныс төмендеу аясында сыртқы азық-түлік инфляция импортының тәуекелі де төмендеді, алайда әлем экономикасы рецессиядан шығуына және түрлі елдердің өзінің азық-түлік қауіпсіздігін күшейту және экспорттық жеткізілімдерді шектеу бойынша ықтимал шараларына қарай қор төмендеу тәуекелі мен бағаның тиісті өсу тәуекелі бар.

Әлем экономикасының күтіліп отырған қалпына келуіне қарамастан, дамушы нарықтардан дамыған нарықтардың пайдасына капитал әкетілу тәуекелі жоғары болып қалуда. Біріншіден, дамыған елдерде пайыздық мөлшерлемелердің төмендеуі дамушы экономикаларда біруақытта мөлшерлемелер төмендеуімен бірге жүреді. Екіншіден, осы кезде коронавируспен ауыру серпіні бойынша өте күрделі жағдай дамушы елдерде (Бразилия, Ресей, Үндістан, Латын Америка елдері) байқалады. Үшіншіден, АҚШ пен Қытай арасында қарым-қатынастардың ықтималды шиеленісуі дамушы елдер активтерінің тартымдығын төмендетеді. Бұл факторлар дамушы елдердің, оның

ішінде Қазақстанның да валюталары әлсіреуіне әкелуі мүмкін.

Ішкі факторлар арасында сұраныс жағынан инфляциялық қысым тәуекелі төмендеді, бұл шикізат тауарларына сияқты инвестициялық белсенділік баяулауымен және карантин шараларын енгізумен де байланысты, бұл тұтынушылық сұранысты біршама әлсіретті. Соған қарамастан, бұл тәуекел халықтың кейінге қалдырылған сұранысы іске асу мүмкіндігі салдарына, сондай-ақ халық пен бизнесті мемлекетті қолдау шараларынан жоғары болып қалуда.

4-график. Сараптамалық тәсілге негізделген тәуекелдер картасы

Дереккөзі: ҚРҰБ есептері

Қазақстан ішінде және одан тыс жерде карантин шаралары енгізілу себебінен шетелден сияқты ел ішінде де өнімді жеткізудің бұзылу тәуекелі жоғары болып қалуда. Бұл фактор жекелеген тауар нарықтарында сұраныс пен ұсыныстың теңгерімсіздігі туындауына және тиісінше баға өсуіне әкелуі мүмкін.

Ішкі жағдайлар жағынан инфляциялық күтулердің тұрақтанбау тәуекелі маңызды болып қалуда, бұл байқалып отырған жоғары инфляциямен сияқты сыртқы және ішкі факторлардың ықпалынан теңге бағамы құнсыздану тәуекеліне де байланысты.

III. СЫРТҚЫ ЖАҒДАЙЛАР

3.1 Сыртқы экономикалық жағдай

COVID-19 өршуі және одан кейін пандемияны тоқтату бойынша шаралар әлем экономикасы төмендеу себебі болды. Кейбір елдердегі жұмыссыздық 2009 жылғы қаржы дағдарысы кезеңіндегі жұмыссыздық деңгейінен асып түсті. Артық белгісіздіктен әлем экономикасы тез арада қалпына келуі жөніндегі күтулер теріс жаққа қарай ауысты.

ХВҚ 2020 жылғы сәуірдің басынан бастап COVID-19 пандемиясынан жаһандық экономика 3,0%-ға қысқарады деп күтті. 2020 жылғы бірінші тоқсандағы қираудан кейін шектеулер жойылуына қарай тез арада өсім болады және әлем экономикасы жылдық соңында қалпына келеді деп күтілді. Дегенмен, коронавирустың, жұмыссыздық өсуінің, шамамен барлық елдерде төмендеудің сақталып отырған белгісіздігінен ХВҚ әлем экономикасының одан әрі дамуы жөніндегі күтулері едәуір нашарлады¹.

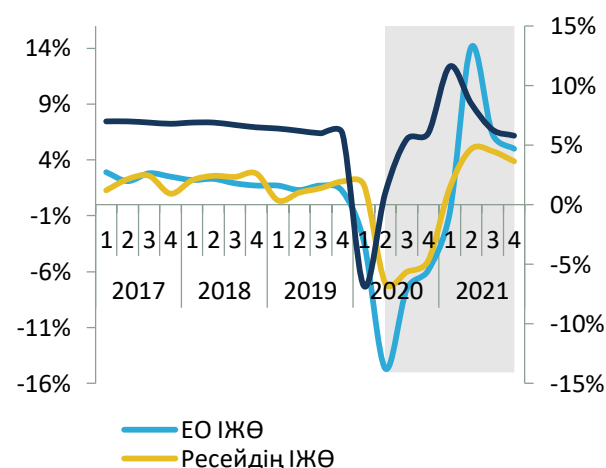
Пандемия ЕО-да экономикалық құлдырауды күшейтті. Экономикалық конъюнктураның күрт нашарлауы барлық Еуропа елдерінде, ерекше Италияда, Испанияда, Германияда, Францияда байқалуда. Іскерлік белсенділік тарихи ең төменгі көрсеткіштерге дейін төмендеді. Болжамдар бойынша ЕО экономикасы 2020 жылы 7,7%-ға (5-график) төмендейді. Күтулер бойынша, жұмыссыздық ұлғаяды. Барынша төмен инвестициялар мен еңбекпен қамту өндіріс көлемі төмендеуіне әсер етеді. Ынталандыратын шаралар мемлекеттің тапшылығы мен мемлекеттік борыштың деңгейі өсуіне әкеледі. 2021 жылға қарай ЕО-да экономикалық өсімі 6,2% болады.

Қытай экономикасы жыл басында төмендегеннен кейін карантин шаралары бәсеңдеу нәтижелерінде жеткілікті түрде

тез қалпына келе бастады. Бұл өнеркәсіпте өндіру көлемі ұлғаю арқылы және көлік қызметі ұлғаюы арқылы байқалады. АҚШ пен ЕО жағынан аздаған сұранысқа қарамастан, Оңтүстік Азияға жеткізілімдер ұлғаюы нәтижесінде экспорттың өсуі байқалды. Болжамдар бойынша Қытай 2020 жылы негізгі сауда әріптестер экономикаларының күтілетін төмендеуі аясында төмен экспорттың салдарынан баяу және созылмалы қалпына келуге тап болуы мүмкін. Халықаралық ұйымдардың бағалауы бойынша Қытай экономикасы 2020 жылы 1,4%-ға дейін баяулайды. 2021 жылға қарай 8,0%-дан астам күрт қалпына келуі күтіледі (5-график).

Төмен іскерлік белсенділік, мұнайдың төмендеген бағасы және қаржы нарықтарындағы құбылмалық Ресей экономикасына тежеуіш әсерін жалғастыруда. Күтулер бойынша аталған факторлар, оның ішінде экспортталатын өнімге төмен сұраныс Ресей экономикасы 2020 жылы 4,1%-ға төмендеуіне әкеледі. Экономиканың күтіліп отырған төмендеуі жоғары мемлекеттік шығыстармен ішінара өтеледі. 2021 жылы Ресей экономикасы 3,8%-ға өседі (5-график).

5-график. Қытайдың, ЕО-ның, Ресейдің* ІЖӨ нақты өсуі, ж/ж

Дереккөзі: Eurostat, National Bureau of Statistics of China, Росстат, Consensus Ecs.

*ЕО мен Ресейдің ІЖӨ-сі бойынша 2019 ж. 4-тоқсандағы соңғы нақты деректер.

¹<https://www.imf.org/en/News/Articles/2020/05/28/sp052820-opening-remarks-at-un-event-on-financing-for-development-in-the-era-of-covid-19>

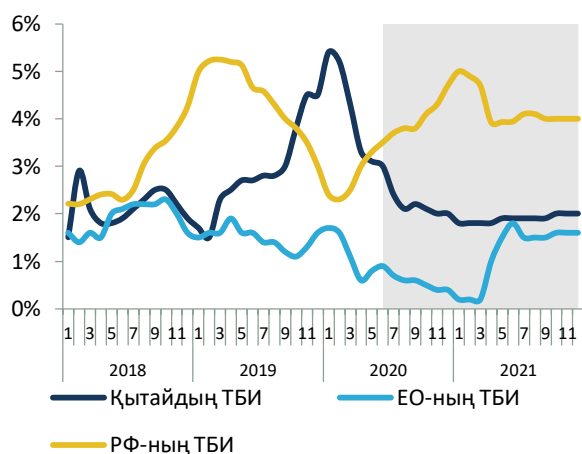
3.2 Сыртқы инфляциялық серпін

Ресейде инфляциялық процестердің күтіліп отырған үдеу нәтижелерінде Қазақстанда тұтынушылық бағаға сыртқы инфляциялық қысым күшейеді. Болжамды кезеңнің соңына қарай қысым бәсеңдейтіні күтіледі.

ЕО елдерінде COVID-19-дан карантин кезінде кейбір тауарларға баға өсуі сақталуы мүмкін, бірақ бұл, күтілетіндей, уақытша сипатта болады. Болжамды кезеңнің көптеген бөлігінде сыртқы және ішкі сұраныс аз болуына, сондай-ақ энергия тасымалдағыштарға барынша төмен баға болуына қарай төмен болып қалады. 2021 жылдың соңында ғана ЕО мен әлемді экономикалық белсенділік қалпына келуіне қарай инфляция 2,0%-дық таргеттелетін деңгейге жақындайды.

Қытайда инфляция 2019 жылмен салыстырғанда 2020 жылы аздап жеделдейді, ол азық-түлікке, көбінесе шошқа етіне баға өсуіне байланысты болады. Экономикалық белсенділіктің бәсеңдеуі және шикізат тауарлар бағасы төмендеуі азық-түлік тауарларының жоғары бағасын ішінара өтейді. 2021 жылы инфляция 2,0%-дан төмен қалыптасады.

6-график. Қытайдағы, ЕО-ғы, Ресейдегі инфляция, ж/ж

Дереккөзі: Eurostat, National Bureau of Statistics of China, Росстат, ЦБ РФ, Consensus Ecs., European Commission

Ресейде ағымдағы жылы рублдің әлсіреуі және жекелеген тауарларға артық

сұраныс, сондай-ақ халық ішінде инфляциялық күтулердің өсуі проинфляциялық қысым жасайды. Соған қарамастан, сыртқы және ішкі сұраныстың жиынтық құлдырауы тежеуіш әсер етеді. 2021 жылы инфляция шамамен 4,0% болады.

3.3 Сыртқы сектордағы ақша-кредит талаптары

Пандемияның және онымен байланысты шектеу шараларының теріс әсеріне жауап ретінде әлем елдерінің орталық банктері түрлі ынталандыру шаралары мен жеңілдетілген ақша-кредит саясаты арқылы өз экономикаларын қолдауды жалғастыруда.

АҚШ-тың ФРҚ сәуірдегі отырысында негізгі мөлшерлемені 0-0,25% деңгейінде сақтады. Ағымдағы деңгейде базалық мөлшерлеме пандемияның күтілмеген өзгерісін өткердік деген сенім болғанша сақталады деп күтіледі. АҚШ-тың ФРҚ қазынашылық облигациялар мен бағалы қағаздарды сатып алуды да жалғастырады, сондай-ақ "овернайт" режимінде РЕПО ірі ауқымды операцияларын жалғастыру мүмкіндігін қарайды.

ЕОБ 2020 жылғы сәуірдегі отырыстың қорытындылары бойынша кредиттер бойынша базалық пайыздық мөлшерлемені нөлдік деңгейде, депозиттер бойынша мөлшерлемені 0,5% деңгейде сақтады. ЕОБ, бұрынғыдай, инфляция 2,0%-ға жақындағанша мөлшерлемелерді ағымдағы деңгейлерде ұстап тұру қажет деп есептейді. 750 млрд евро PEPP (Pandemic Emergency Purchase Programme) облигацияларын сатып алудың жаңа бағдарламасын бастау туралы және нысаналы ұзақмерзімді кредиттеу (TLTRO III) операциялары бойынша мөлшерлемелерді төмендету туралы да хабарланды.

2020 жылғы 20 мамырдағы отырыста Қытай Халық Банкі елдегі барынша қолайлы экономикалық жағдайды ескере отырып, негізгі мөлшерлемені 3,85%-дық

деңгейде сақтады. Соған қарамастан, нарық Қытай билігі экономиканы қолдау үшін жақын арада барынша агрессивті ақша-кредит саясатты және салық жағынан ынталандыруды қолданады.

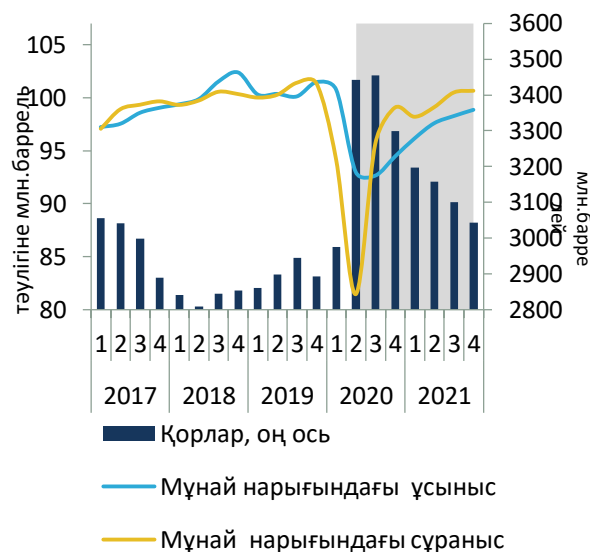
Ресейдің Орталық Банкі 2020 жылғы сәуірдің соңында Ресей экономикасына коронавируc пандемиясының дезинфляциялық әсерінен және мұнай бағасы төмендеуінен негізгі мөлшерлемені 5,5%-ға дейін 50 б.т. төмендету шешімін қабылдады. Ағымдағы жағдайды ескере отырып, нарық келесі отырыста мөлшерлеме төмендейді, ең аз дегенде 100 б.т. төмендейді деп күтеді.

3.4 Тауар нарығы

Мұнайдың әлемдік нарығында коронавируспен ауырудың ең жоғары деңгейінен өтуге қарай әлемде жағдай жақсарудың бірінші белгілері пайда болды. Мамырдың басынан бері мұнай бағасы оң серпінді көрсетуде. Мұнай нарығы одан әрі дамуы бойынша күтулер аздап жақсарды. Болжамдар бойынша мұнайға әлемдік сұраныс ағымдағы жылы басында күрт қысқарады, алайда одан кейін күрт қалпына келе бастайды. Мұнайды тұтынудың төмен деңгейі кезеңінде қорлар тарихи ең жоғары деңгейге дейін өседі, ол мұнай бағасы өсуінің қалпына келуін тежейді. Өз кезегінде, 2019 жылмен салыстырғанда, мұнайдың барынша төмен бағасынан түгелдей болжамды кезең ішінде мұнай аз игеріледі (7-график).

2020 жылғы сәуірдің соңында мұнайдың әлемдік нарығында 90 жылдардың соңынан бастап алғашқы рет Brent маркалы мұнай бағасы бір баррель үшін 20 АҚШ долларынан төмен түсті. Құлдырау пандемияның белгісіздігінен, өңделмеген мұнайға арналған қоймалардың жетіспеуінен, сондай-ақ ОПЕК елдерінде мұнай өндіру көлемінің ұлғаюынан нарықтың қауіптенуі өсуімен қатар жүрді.

7-график. Мұнайдың әлем нарығының серпіні

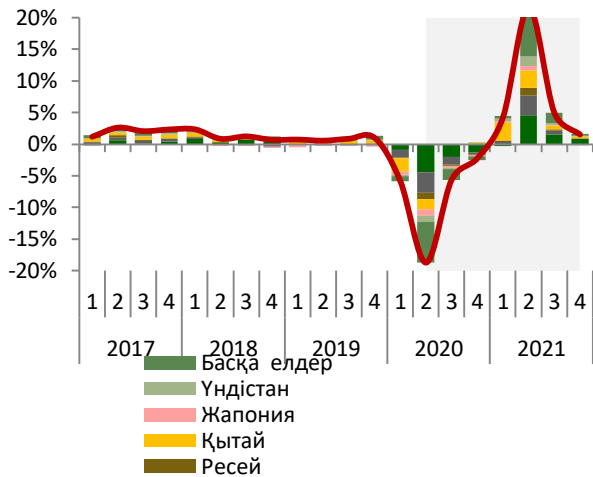

Дереккөзі: EIA

2020 жылғы мамырдың басынан бастап Қытайда өнеркәсіп пен көлік қалпына келуіне, кейбір Еуропа елдерінде және АҚШ-та карантин шаралы жеңілдетілуіне байланысты мұнай бағасы бір баррелі үшін 29 АҚШ долларынан төмен түспей оң серпінді көрсетіп отыр. 2020 жылғы 1 мамырдан бастап ОПЕК+ келісімінің күшіне енуі және Сауд Арабиясының, БАӘ және Кувейттің тәулігіне 1 млн баррельге мұнай өндіруді қосымша қысқарту туралы мәлімдемесі, сондай-ақ ОПЕК-тен тыс кейбір елдерде мұнай өндіруді қысқарту да позитив қосты.

EIA бағалауы бойынша, 2020 жылы мұнайға жаһандық сұраныс 2019 жылға қарағанда төмен болады. Барынша ең көп төмендеу 2020 жылғы екінші тоқсанға тиесілі болады, одан кейін сұраныс тез қалпына келе бастайды (8-график). Мұнайды тұтынудың ең көп төмендеуі Канадада, ЕО елдерінде және Қытайда күтіледі (8-график). 2021 жылға қарай 2020 жылдағы орташа жылдық мәнмен салыстырғанда әлемдік сұраныс 7,5%-ға ұлғаяды.

8-график. Мұнайды әлемді тұтыну, ж/ж

Дереккөзі: EIA

Мұнайдың төмен әлемдік бағасы аясында EIA да мұнайды әлемдік өндіру бойынша болжамын қайта қарады. ОПЕК-тен тыс елдерде 2020 жылы мұнай өндіру шамамен 3,8%-ға төмендейді деп күтіледі. АҚШ-та мұнай өндірушілер күрделі шығындар мен бұрғылау деңгейін қысқарту жөніндегі жоспарлары туралы жариялады, бұл 2016 жылдан бастап алғаш рет мұнайды өндіру төмендеуіне әкеледі. Барынша төмен серпін Канада мен Аргентинада да күтіледі. Норвегия мен Бразилияда мұнай өндіру жеделдейтіні болжанады. ОПЕК елдерінде мұнай өндіруді қысқарту жөнінде қабылданған келісімнің және Венесуэла мен Ирандағы аздаған көрсеткіштердің нәтижесінде мұнайды жиынтық өндіру төмендейді. 2021 жылы әлем экономикасының өсімі қалпына келуіне қарай ОПЕК-тен сырт елдерде сияқты ОПЕК-ке қатысушы елдерде де мұнай өндіру жеделдейтіні күтіледі (9-график).

Әлем экономикасының пандемиядан кейінгі рецессиядан баяу шығуы мұнай нарығы одан әрі дамуы үшін ең маңызды тәуекел болып табылады, бұл әлдеқайда төмен сұранысқа әкелуі мүмкін. ОПЕК+ келісімдерінің өткен раундтары барысында кейбір елдер өндіру квотасынан асып түскенін де ескере отырып, болжамдық келешекте мұнай өндірушілер тағы да нарықтағы өз үлесін жоғалтқысы келмейтіні және өндіруді

ұлғайтатыны жоққа шығарылмайды. Соңғы уақытта АҚШ-пен Қытай арасында сауда қақтығысының ықтималды ұшығу тәуекелдері де тәуекелдердің маңызды тобын құрайды, ол кейіннен әлем экономикасының неғұрлым ұзақ және жалғасатын құлдырауына алып келуі мүмкін және тиісінше мұнайға деген төмен сұранысқа кері әсер етеді.

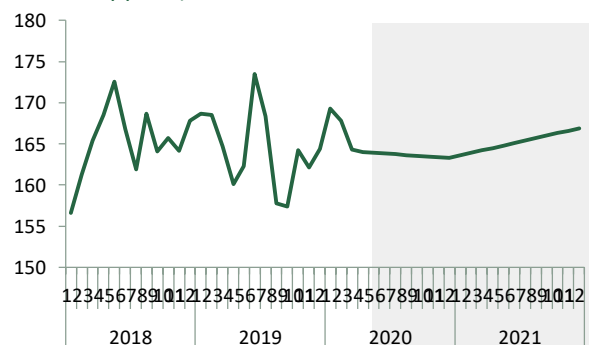
9-график. Мұнайды әлемдік өндіру, ж/ж

Дереккөзі: EIA

COVID-19 пандемиясының нәтижесінде астықты тұтыну оның ұсынысынан төмен болады деп күтіледі. Нәтижесінде, бұл дәнді-дақылдар қоры ұлғаюына, және оның салдары ретінде, бұдан бұрын болжанғаннан қарағанда барынша төмен бағаларға әкеледі (10-график).

10-график. ФАО-ның дәнді-дақылдарға баға индексі, 2002-2004 = 100%

Дереккөзі: БҰҰ (FAO) азық-түлік және ауылшаруашылық ұйымы (FAO)

БҰҰ (FAO) азық-түлік және ауылшаруашылық ұйымы көптеген

елдердегі төмен экономикалық өсім, сондай-ақ энергия тасымалдағыштардың неғұрлым төмен әлемдік бағалары дәнді-дақылдарды, әсіресе өнеркәсіптік мақсаттарда тұтыну төмендеуіне әкеледі деп күтуде. Өз кезегінде, 2019-2020 жылдардағы ауылшаруашылығы маусымында дәнді-дақылдарды өндіру өткен маусыммен салыстырғанда 2,5%-ға өседі. Дәнді-дақылдар қоры 870,2 млн тоннадан 883,7 млн тоннаға дейін ұлғаяды.

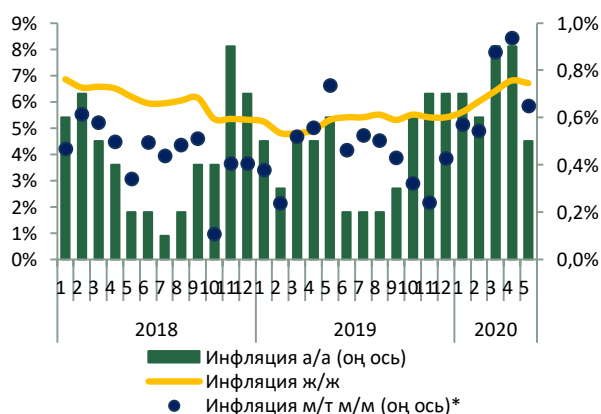
IV. БАҒА БЕЛГІЛЕУ ЖӘНЕ ИНФЛЯЦИЯЛЫҚ КҮТУЛЕР

4.1. Инфляция

Инфляциялық процестер 2020 жылғы наурыз-мамырда жекелеген тауарлар мен қызметтерге сұраныс артуы сияқты Қазақстанда төтенше жағдай және сауда әріптес елдерде карантин шаралары қолданылу жағдайында шикізат пен өнімді жеткізу жүйесі бұзылу нәтижесінде ұсыныс шектелу ықпалымен қалыптасты.

2020 жылғы мамырда жылдық инфляция 6,7%-ға дейін едәуір бәсеңдеді. Инфляциялық процестер жеделдеуіне негізгі үлесті азық-түлік бағасының өсуі қосудың жалғастыруда, олар жылдық көрсету бойынша 10,7%-ға қымбаттады. Азық-түлік емес және сервистік инфляция серпіні қалыпты күйінде қалып отыр. Азық-түлікке жатпайтын тауарлар бағасының жылдық өсімі 5,3%, ақылы қызметтікі – 3% болды. Инфляцияның наурыз-мамырдағы маусымдық түзетілген көрсеткішін жалпы инфляция серпінімен салыстыруға болады, бұл маусымдық факторға байланысты емес проинфляциялық қысымның болуын көрсетеді (11-график).

11-график. Инфляция серпіні

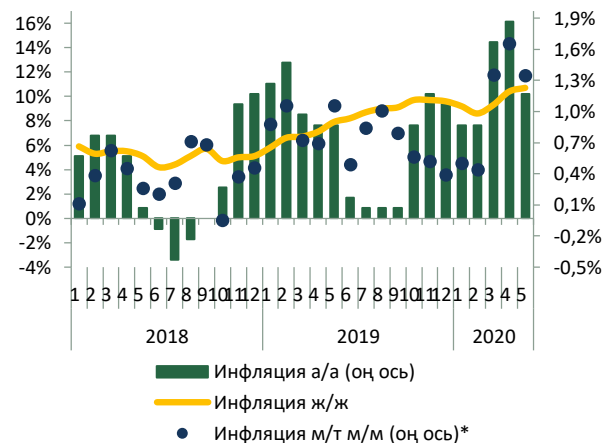
Дереккөзі: ҰЭМ СК

*Маусымдық түзету Х-12-ARIMA әдісінің көмегімен 2011 жылдан бастап қазіргі уақыт аралығындағы² уақыт қатарына жүргізілді.

² Маусымдық түзету алгоритмдерімен барынша жан-жақты Ұлттық Банктің сайтында зерттеулер бөлімінде «Қазақстан үшін тұтынушылық баға индексіне маусымдық түзету жүргізу ерекшеліктері» деген зерттеуде танысуға болады.

2020 жылғы мамырда азық-түлік өнімдерінің бір айда бағасы өсуі бір ай бұрынғы 1,9%-дан кейін 1,2%-ға дейін бәсеңдеді, бұл 2016 жылғы қарашадан бастап ең жоғары мән болып табылады (12-график).

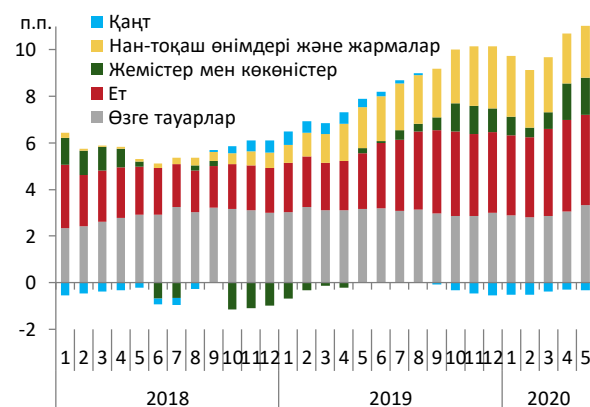
12-график. Азық-түлік инфляциясының серпіні

Дереккөзі: ҰЭМ СК

Азық-түлік инфляциясының өсуіне ет, жеміс-көкөніс өнімдері, нан-тоқаш өнімдері бағасының өзгеруі негізгі үлес қосуда (13-график).

13-график. Азық-түлік инфляция топтарының үлесі, ж/ж

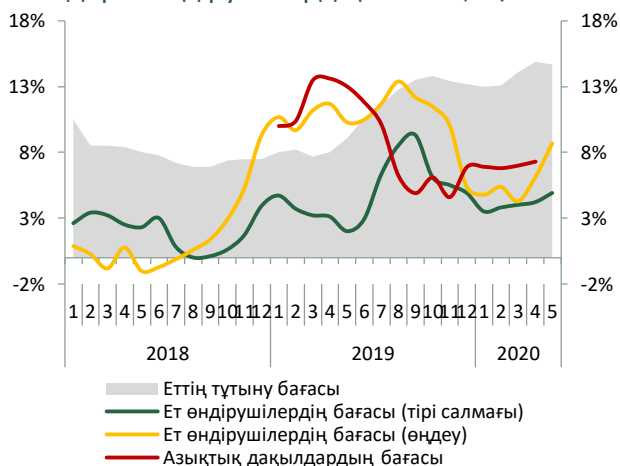
Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ есептері

2020 жылғы мамырда ет пен ет өнімдерінің бағасы 1,3%-ға өсті, жылдық көрсету бойынша баға өсуі 14,7%-ға дейін баяулады. Азық жем дақылдарының 7,3%-ға дейін, ж/ж қымбаттауы аясында өндірушілердің бағасы өсуі өткен айларда еттің тұтыну бағаларының өсу қарқыны жеделдеу факторларының бірі болып

табылады. Жем дақылдарының бағасы өсуі өткен жылдың ұқсас кезеңімен салыстырғанда 2020 жылғы қаңтар-наурызда олардың қоры 14,3%-ға қысқаруына байланысты болды.

Нәтижесінде, 2020 жылғы мамырда ет өндірушілері бағасының жылдық өсімі таза салмақпен 4,9%-ға дейін жеделдеді (2020 жылғы қаңтарда – 3,5%-ға өсті), өңдеу өнеркәсібінде – 8,7%-ға дейін жеделдеді (4,8%) (14-график).

14-график. Тұтынушылық баға және ет өнімдерін өндірушілердің бағасы, ж/ж

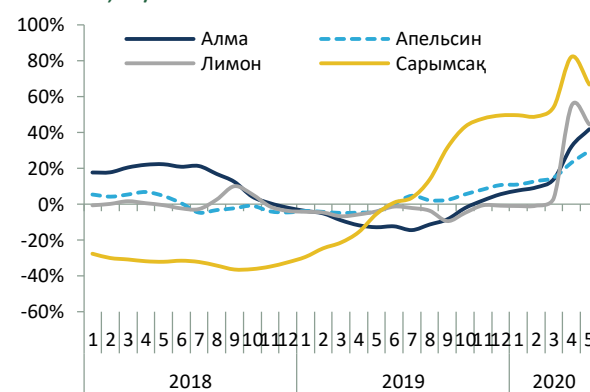
Дереккөзі: ҰЖМ СК

Жемнің құны өсуі мал шаруашылығы саласының туынды өнімдері ретінде сүт өнімдері, май және тоң май өндірісінің қымбаттауына әсер етті. 2020 жылғы мамырда сүт өнімдерінің өсуі жылдық көрсету бойынша 0,6% болды, 9,7%-ға дейін жеделдеді. Ауылшаруашылығы өндірушілер бағасының жылдық өсімі 2020 жылғы мамырда 8,7% болды (2020 жылғы қаңтарда – 6,7%-ға өсті). Май мен тоң май өндірушілер бағасының өсімі 2020 жылғы мамырда 5,1%-ға дейін ж/ж (3,6%) жеделдеді, бұл 2020 жылғы мамырда жылдық көрсету бойынша тұтынушылық баға 7,1%-ға өсуіне себепші болды.

2020 жылғы мамырда жеміс-көкөніс өнімінің бағасы 1,5%-ға өсті, жылдық көрсету бойынша 10,1%-ға өсті. Жемістің бағасы, атап айтқанда алма (41,6%-ға, ж/ж), апельсин (29,7%), лимон (44,5%),

картоп (45,8%) және сарымсақ (66,7%) бағасы біршама өскені байқалады (15-график). Бағаның өсуі коронавирустық инфекциямен күресу мақсатында көкөністер мен жемістердің осы түрлеріне халық тарапынан жоғары сұранысқа, сондай-ақ импорттық өнімнің қымбаттауына, көтерме бағалардың жоғарылауына, шекаралардың жабылуына байланысты жеткізілімдердің бұзылуына және ішкі өндірістің қысқаруына байланысты болды (2019 жылы алманы жаппай жинау 3%-ға төмендеді).

15-график. Жеміс-көкөніс өнімінің жекелеген түрлерінің тұтынушылық бағасы, ж/ж

Дереккөзі: ҰЖМ СК

Нан-тоқаш өнімдері және жарма бағасының өсу қарқыны 2020 жылғы сәуірде 13,4%-ға дейін жылдық жеделдегені (2020 жылғы қаңтарда – 15,8%-ға өсті) байқалады. Қара құмық жарманың құны қара құмыққа арналған егіс алаңдары мен Қазақстанда жаппай жинау 2019 жылы шамамен екі есе қысқару аясында (қара құмықты жинау рентабельдігі мен көп еңбек сіңіруді қажет етуден) біршама өсті. Тұл тауардың қымбаттауы отандық нарыққа қара құмықты негізгі жеткізуші - Ресейде байқалады (2020 жылғы сәуірде айлық өсім 12% болды).

Қант бағасы төмендеуінің жалғасып келе жатқан кезеңінен кейін 2020 жылғы наурыз-сәуірде бұл үрдіс тиісінше 8,5% және 6,2% айлық өсіммен ауысты. Ішкі өндірудің төмендеуі (2020 жылғы қаңтар-

сәуірде өндіру 2019 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда 68,6%-ға қысқарды) және наурызда қанттың тұтынушылық бағасы айлық көрсету бойынша 13,5%-ға, сәуірде 7,1%-ға өскен Ресейде дайын қанттың импорты өсуі қант құны ұлғаюының негізгі себебі болды. Соған қарамастан, жылдық көрсету бойынша қант құны жинақталған төмен база болуы аясында (2020 жылғы сәуірде – 11,6%-ға төмендеді, ж/ж) инфляцияға теріс үлес қосуын жалғастыруда. Алайда 2020 жылғы мамырда қант құны тағы да 1,2%-ға төмендеді.

Үкіметтің төтенше жағдай режимі қолданылу³ жағдайында азық-түлік өнімдерінің бағасы өсуін шектеу бойынша шаралары азық-түлік инфляцияға тежеуіш әсерді етті.

Бұл әлеуметтік-маңызы бар азық-түлік тауарларға⁴ (ӘМАТ) инфляция серпінімен расталады. 2020 жылғы наурызда ӘМАТ 3,4%-ға қымбат болды, 2020 жылғы сәуірде баға өсімі 1,5%-ға дейін баяулады, бұл көк пиязды, тауық етін және қара құмық жармасын қоспағанда, барлық позициялар бойынша баға төмендеуіне не олардың орташа өсуіне байланысты.

Азық-түлікке жатпайтын инфляция жылдық көрсету бойынша 5,3%-ға дейін баяулады (16-график). ТЖ және карантин жағдайында көліктің барлық түрлерінің қозғалысын шектеу аясында сұраныстың төмендеуімен қатар бензиннің ішкі өндірісі өсуі аясында бензин мен дизель отыны бағасының төмендеуі баяулау факторларының бірі болды.

³ Әлеуметтік-маңызды азық-түліктің 9 өнімінің шекті бағасын белгілеу.

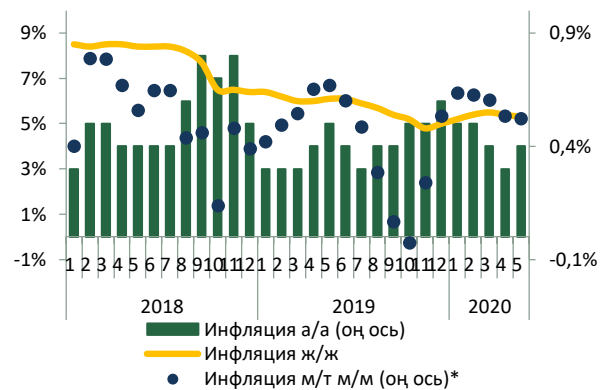
Қара құмық және қара құмық жармасы, қант, пияз, күнбағыс тұқымы мен рафинатталған күнбағыс майы экспортына уақытша тыйым салуды енгізу.

Ауылшаруашылығы өнімдері экспортына квота енгізу.

Ішкі нарықта экспорт көлемінен 30% белгіленген баға бойынша бидайды сату бойынша трейдерлер үшін міндеттемелерді енгізу.

⁴ ҚР Үкіметінің 2017 жылғы 27 наурыздағы №137 қаулысымен бекітілген тізбеге сәйкес

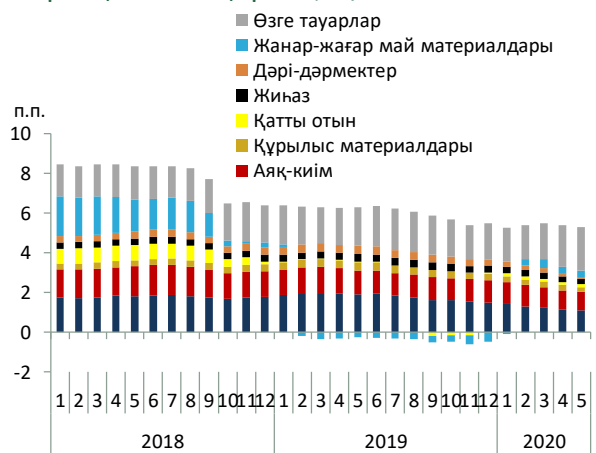
16-график. Азық-түлікке жатпайтын инфляция серпіні

Дереккөзі: ҰЖМ СК

Азық-түлік жатпайтын тауарлар құрылымында карантин жағдайында сауда объектілерінің жабылуы, сондай-ақ тұтынушылық сұраныстың төмендеуі нәтижесінде киім, аяқ киім мен жиһаз бағасы өсуі баяулағаны байқалды (17-график).

17-график. Азық-түлікке жатпайтын топтар инфляциясының үлесі, ж/ж

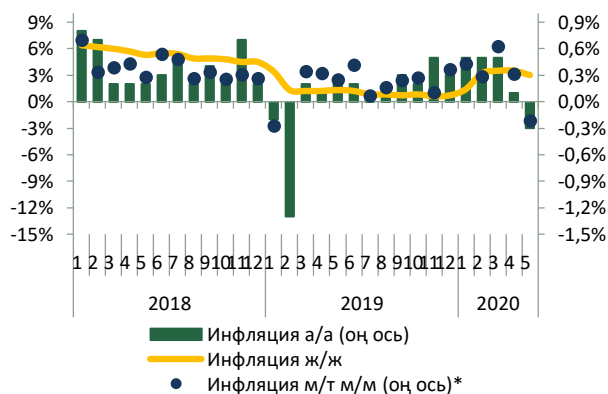

Дереккөзі: ҰЖМ СК, ҚРҰБ есептері

Импорттық түсімдердің көлемі өсуі кезінде киім мен аяқ киімге импорттық бағалардың төмендеу серпіні сақталуда (2020 жылғы қаңтар-наурызда 2019 жылмен салыстырғанда киім импортының нақты көлемі ұлғайғаны байқалды, оның ішінде құны бойынша Қытайдан – 2,3 есе, Өзбекстаннан – 2,3%-ға, Беларусиядан – 21,3%-ға төмендеген кезде). Бұл тұтынушылық басымдық барынша арзан тауарлар жағына ауысқанын білдіреді.

Инфекциямен күресу үшін санитарлық шараларды күшейту жеке пайдалану тауарлары мен жуғыш заттарға деген сұраныстың артуына әкелді, олардың баға өсімі 2020 жылғы мамырда жеделдеді. Сондай-ақ, 2020 жылғы мамырда коронавирустық инфекцияның алдын-алуға сұраныстың артуына байланысты дәрумендерге, антипиретиктерге, антисептиктерге баға өсімі тіркелді.

18-график. Сервистік инфляциясының серпіні

Дереккөзі: ҰЭМ СК

2020 жылғы мамырда халыққа ақылы қызмет көрсету бағасының жыл сайынғы өсуі 3%-ға дейін баяулады. Баға өсімі 2020 жылдың басынан бастап 1,2% құрады, ал 2019 жылы ақылы қызметтер 0,7%-ға қымбаттады (18-график).

19-график. Топтардың сервистік инфляцияға үлесі, ж/ж

Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ есептеулері

2020 жылдың ақпан-сәуір айларында 2019 жылы коммунальдық қызметтерге реттелетін тарифтердің төмендеуімен қамтамасыз етілген төменгі

базалық әсердің ықпалы 2020 жылдың бірінші тоқсанында толығымен жойылды. Бұл ретте, ақылы қызметтердің қымбаттауы сервистік инфляцияның өсуіне ықпал етті (19-график).

Төтенше жағдай режимінің әрекеті кезінде 2020 жылғы 1 сәуірден бастап коммунальдық қызметтердің тарифтері төмендетілді. ҚР ҰЭМ КРЕМ мәліметтері бойынша тарифтер елде орташа есеппен 7% төмендетілді⁵. Жекелеген аймақтарда тарифтердің төмендеуі 2020 жылғы мамырда инфляцияда көрініс табатынын айта кеткені жөн болады. 2020 жылғы мамырда реттелетін коммунальдық қызметтерге тарифтер 3%-ға, жылдық мәнінде - 1,9%-ға төмендеді.

Қоғамдық көлікті пайдалануға қойылған шектеулердің нәтижесінде такси қызметтеріне сұраныс өсті, бұл 2020 жылғы сәуірде бағаның 0,5%-ға (жылдық мәнінде 5,6%-ға) өсуіне әкелді (20-график). Аймақтық бөлігінде такси қызметтері құнының ай сайынғы өсуі 2020 жылғы сәуірде Нұр-Сұлтан қаласында 13,6%, Петропавл қаласында 6,8%, Түркістан қаласында 6,4% және Көкшетау қаласында 6%, Орал - 5% құрады.

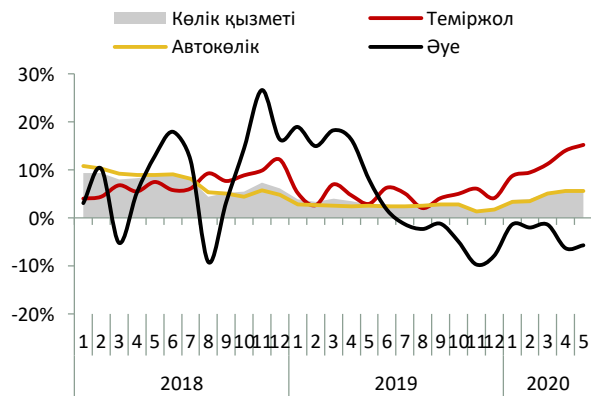
Автокөліктен басқа, әлеуметтік-маңызды маршруттар бойынша теміржол көлігінің құны 2020 жылғы 5 наурыздан бастап 7%-ға өсті. Жалпы алғанда, 2020 жылғы наурызда теміржол жолаушылар көлігі қызметтерінің құны 5,5%-ға өсті, сәуір-мамырда ол өзгеріссіз қалды. 2020 жылғы наурызда билеттерді сатып алу және пойыздардың толып кету күніне байланысты билет бағасының өзгеруін қарастыратын динамикалық тарифтік баға белгілеу жүйесі билеттер бағасының көтерілуіне қысым жасады.

Нәтижесінде, 2020 жылғы мамырда теміржол көлігінің қызметтеріне бағаның жыл сайынғы өсуі 15,3% құрады.

⁵ Сүмен жабдықтау (7,6%), су тарту (8,2%), жылумен қамтамасыз ету (6,8%) және электрмен жабдықтау (4%) тарифтері төмендеді. <https://www.gov.kz/memleket/entities/krem/press/news/details/v-kazahstane-snizilis-tarif-zhkh?lang=ru>

Көлік қызметтерінің құнына Қазақстанда және әлемнің көптеген елдерінде енгізілген карантиндік шаралардың, сондай-ақ әуе байланысының тоқтауы нәтижесінде сұраныстың едәуір қысқаруынан туындаған әуебилеттер бағасының төмендеуі тежеу әсерін тигізді.

20-график. Көлік қызметтеріне бағалар, ж/ж

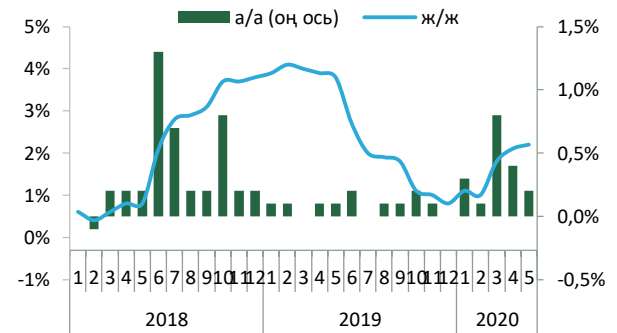
Дереккөзі: ҰЭМ СК

2020 жылғы мамырда халыққа арналған реттелмеген ақылы қызметтер құрылымында 2020 жылғы 1 сәуірден бастап АЕК 5%-ға өсуіне байланысты жалдау бағасының өсуі жылдық мәнінде 10,5%-ға, сондай-ақ заңды қызметтерге тарифтер - 10%-ға өсті. Жұмысшылар мен мектеп оқушыларының көпшілігі наурыз-сәуір айларында қашықтан жұмыс істеуге және оқуға ауысу байланыс қызметіне деген сұраныстың айтарлықтай өсуіне әкелді. Бұл өз кезегінде байланыс (ұялы байланыс және Интернет) қызметтерінің қымбаттауына әкелді. 2020 жылғы наурызда бағалар 0,8%-ға өсті, бұл 2018 жылғы қазаннан бергі ең жоғары көрсеткіш. 2020 жылғы мамырда байланыс қызметтеріне тұтынушылық бағалар жылдық мәнінде 2,5% дейін өсті (21-график).

2020 жылғы сәуірде базалық жылдық инфляция (жемістер, көкөністер, реттелетін қызметтер мен жанар-жағармай материалдарының бағаларын қоспағанда) негізгі азық-түлік тауарларының қымбаттауы аясында 7,5%

дейін өсті (22-график). Бұл ретте базалық инфляция жалпы инфляциядан әлі асып тұр.

21-график. Байланыс қызметтерінің бағасы

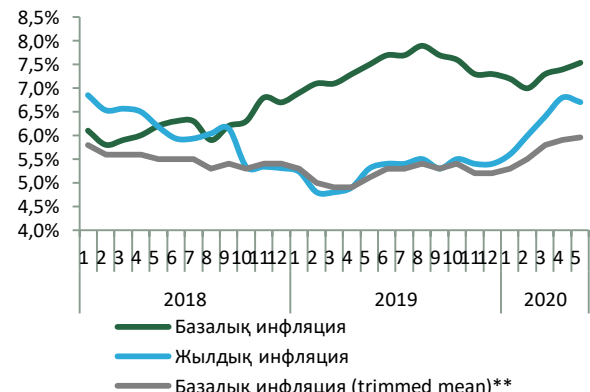

Дереккөзі: ҰЭМ СК

Қысқартылған орташа базалық инфляция (бағаның максималды және минималды өзгеруінің сегіз пайызын қоспағанда) жалпы инфляциядан әлі де төмен болып отыр. 2020 жылғы мамырда ол жылдық мәнінде 6% -ға дейін жеделдеді

2020 жылдың басынан бастап trimmed mean жылдық базалық инфляция айтарлықтай өсе түсті, бұл жекелеген тауар нарықтарындағы ғана емес, сонымен бірге тұтастай алғанда тұтыну қоржынындағы инфляциялық қысымның жоғарылауын көрсетеді.

22-график. Инфляция және базалық инфляция *

* Жемістер мен көкөністер, коммуналдық қызметтер (реттелетін), теміржол көлігі, байланыс, бензин, дизель отыны және көмір бағаларын қоспағанда

** Бағаның максималды және минималды сегіз пайызға өзгеруін қоспағанда, барлық тауарлар мен қызметтер

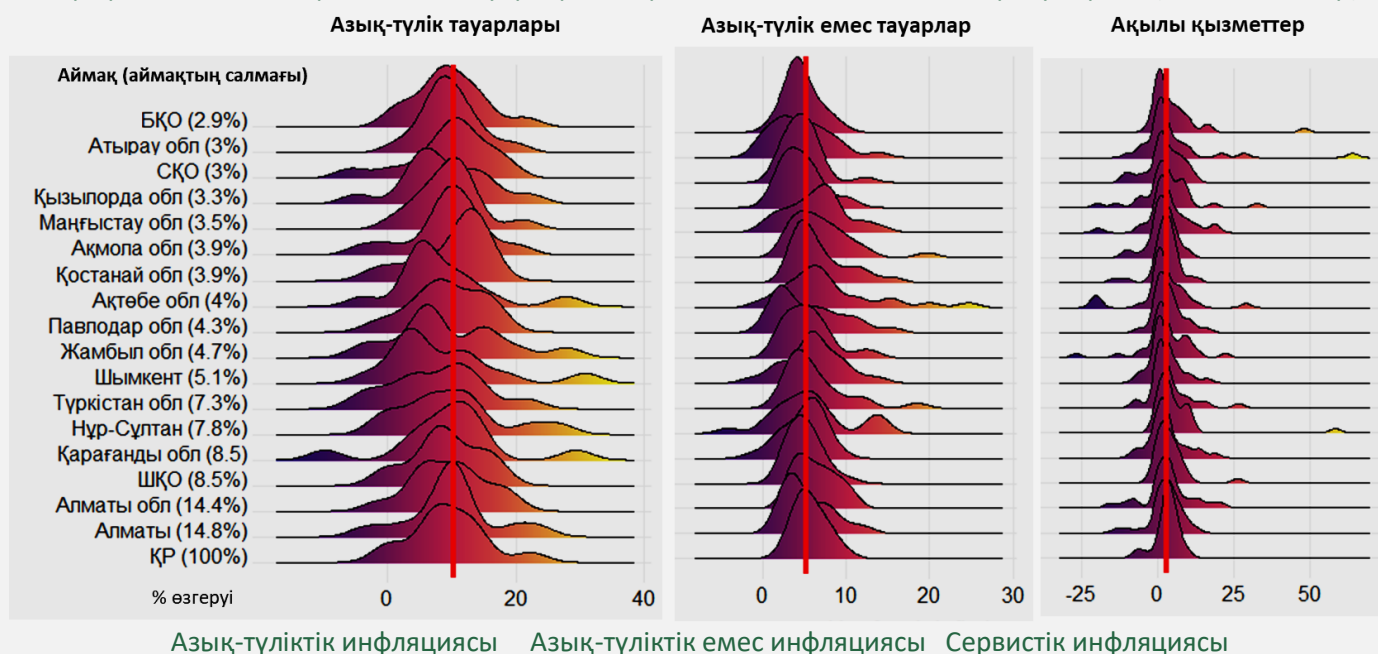
Дереккөз: ҰЭМ СОР, ҚҰБ болжамдары

Бокс 1. Аймақтардағы инфляция серпіні

2020 жылдың басынан бастап Қазақстанда инфляциялық процестер коронавирустық инфекцияның таралуымен күресу мақсатында Қазақстанда да, әлемнің көптеген елдерінде де енгізілген карантиндік шаралар мен шектеулердің әсерінен қалыптасты. Қалалардың карантинге жабылуы сұраныстың уақытша артуына және жеткізу тізбегінің үзілуіне әсер етті, бұл тауарлардың, атап айтқанда азық-түлік тауарлары бағасының қымбаттауына себеп болды. Осылайша, азық-түлік тауарлары бағаларының өсуі 2020 жылғы ақпандағы 8,6%-дан 2020 жылғы мамырда 10,7%-ға дейін үдей түсті. Сонымен қатар, ұзақ мерзімді пайдалану тауарларына тұтынушылық сұраныстың нашарлығы және азық-түлікке жатпайтын тауарлар саудасында объектілердің карантинге жабылуы аясында азық-түлікке жатпайтын инфляцияның серпіні бірқалыпты сақталуда. Байланыс және көлік қызметтеріне бағаның өсуі кейбір реттелетін ТҚҚ⁶ коммуналдық қызметтердің (су, су тарту, жылумен қамту, электрмен жабдықтау) құны уақытша әкімшілік төмендетумен байланысты түзетілетін болды.

Азық-түлік бағасының жалпы республикалық қымбаттау трендіне қарамастан, әр аймақ үшін бағалық паттерні мен өзгеру мөлшері әр түрлі. Мысалы, әр аймақтың әр түрлі орташа және стандартты ауытқулары бар өзіндік үлестіру түрі бар. Кейбір аймақтарда инфляция компоненттерінің таралуында асимметрия байқалады (1-график).

1-график. Жылдық инфляцияның тауарлар топтарының аймақтық бөлікте таралу серпіні (2020 ж. мамыр)

2020 жылғы мамырда Қазақстанда көкөніс бағасының жылдық өсімі тұтастай алғанда 1,1% болғанда, Шымкентте ең жоғары өсім бағасы болғанын және 18,2% құрағанын атап айту керек. Сонымен қатар, көкөністердің негізгі өндірушісі болып табылатын іргелес Түркістан облысында олардың бағасы жылдық мәнінде 4,3% төмендегенін көрсетті. Сонымен бірге, Қарағанды облысы жалпы көріністен ерекшеленеді, онда 2020 жылғы мамырда жеміс бағасының 29,4%-ға айтарлықтай өскені және көкөніс бағасының 9,6%-ға төмендегені байқалды.

Аймақтардың басым көпшілігінде азық-түлікке жатпайтын және сервистік инфляциясын бөлудің орташа мәні жалпы республикалық мәніне тең. Алайда, арасында ерекшеліктер да орын алуда. Мәселен, Ақтөбе облысында кейбір ұзақ мерзімді пайдалану тауарларына (жеке пайдаланатын электр бұйымдары - 24,7%) бағаның барынша ең жоғары өсуі және жылдық коммуналдық қызметтер бағасының (жылумен қамтамасыз ету - 21,2%, сумен жабдықтау және кәріз -20%) барынша ең төмендеуі байқалады.

Жалпы инфляцияны есептеуде аймақтың үлес салмағының маңызы зор екенін атап өткен жөн. Мәселен, республикалық маңызы бар екі қаланың (Алматы және Нұр-Сұлтан) және үш облыстың (Алматы, Шығыс Қазақстан, Қарағанды облыстары) жинақтық жалпы үлес салмағы 54% құрайды, бұл жоғарыда аталған аймақтардың республикалық инфляциямен орташа бөліну мәнінің жоғары байланыстылығын айқындайды.

⁶ <https://www.gov.kz/memleket/entities/krem/press/news/details/v-kazahstane-snizilis-tarify-zhkh?lang=ru>

2-бок. Тәтті өміріміз бітті ме?

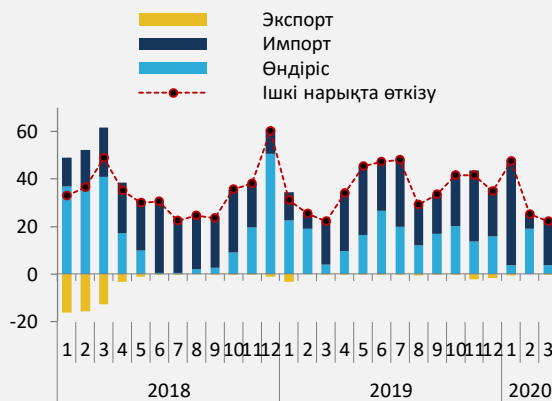
Қазақстанда 2019 жылы қантты тұтыну 45% ішкі өндіріспен қамтамасыз етілді, қалғаны импортпен жабылып отырды (1-график). Отандық қант көбінесе Бразилиядан әкелінетін құрақ шикі қантынан және аз мөлшерде отандық қант қызылшасынан өндіріледі. Қазақстан қажеттілікті толығымен қанағаттандыру үшін дайын ақ қант импорттайды. 2017 жылдан бастап құрақ қанты шикізатын импорттау көлемінің азаюы байқалды, және Қазақстан дайын ақ қантты ЕАЭО елдерінен, атап айтқанда Ресейден импорттай бастады, олардың үлесі үнемі өсіп келеді (2017 жылы - 66%, 2020 жылдың бірінші тоқсанында - 78,5%). Егер 2016 жылы өндіріс пен импорттың арақатынасы 79%-ға қарсы 21% болса, 2019 жылдың аяғында бұл қатынас 45%-ға қарсы 55% болды. 2019 жылы ішкі қант тұтыну көлемі 400 мың тоннадан асып құрады, оның 190 мың тоннасы (47,5%) ресейлік қанттың үлесіне тиді.

2020 жылдың бірінші тоқсанында отандық қант өндірісінің төмендеуі жалғасып, 42% (ж/ж) құрады. Бұл ретте сұранысты, ең алдымен Ресейден, 3,4 есе өскен дайын қант импортының ұлғаюы қанағаттандырды (барлық елдерден жалпы қант импорты 2,1 есе өсті).

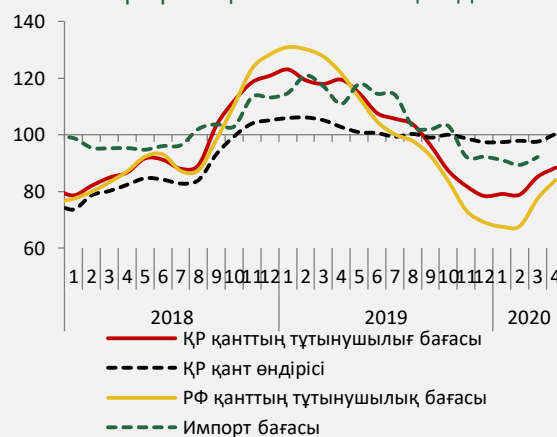
Тұтытудағы дайын қант импортының жоғары үлес салмағын, сондай-ақ өндірістегі импорттық шикізаттың үлес салмағының жоғары екендігін ескере отырып, қанттың ішкі бағаларының серпіні көбінесе Ресейдегі қанттың бағасы мен қант шикізатының бағасына байланысты болады (2-график). Мәселен, Ресейде 2019 жылдың ортасынан бастап рекордтық қант өндірісі аясында қант бағасының төмендеуі байқалды, бұл Қазақстандағы қанттың құнына жағымды әсер етті. 2020 жылы Ресейде өндіріс өсуде және қорлар жоғары мәнінде қалады. Ресейдегі қанттың төмен бағасынан басқа, ЕАЭО аумағынан тыс⁷, ақ қанттың, сондай-ақ өнеркәсіптік өндіріске және одан әрі тұтынуға арналған шикі қанттың⁸ бажсыз импорты Қазақстандағы бағаларға төмендету қысымын көрсетті.

«Қанттың ерекше режимі» Қазақстанға ішкі қант қызылшасы өндірісін дамыту және импортқа тәуелділікті азайту мақсатында он жыл мерзімге берілді. Келісім күшіне енгеннен кейінгі алғашқы жылдары қант қызылшасының егістік алқаптары үздіксіз ұлғайып отырды (2012 жылға дейін). Алайда, өз өндірісін дамыта бастаған Қырғыз Республикасына экспорттың төмендеуі аясында қант қызылшасы егілетін алқаптар 2014 жылы 2 мың га дейін 10 есеге жуық азайды. 2017 жылдан бастап

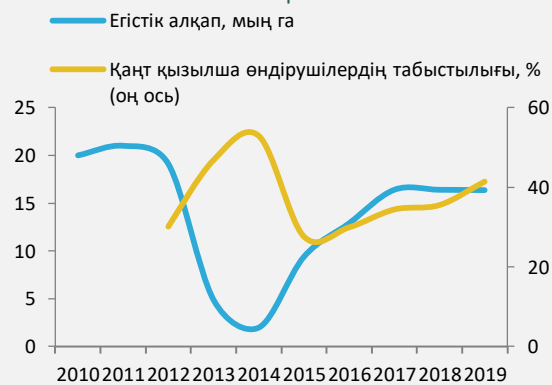
1-график. Қант ресурстары және қантты пайдалану, мың тонна

2-график. Қант бағасының индексі

3-график. Қант қызылшасының егістік алқабы

Дереккөзі: ҰЭМ СК

⁷ Кондитерлік бұйымдарды, шырындар мен алкогольсіз сусындарды жекелеген өндірушілерге арналған ақ қанттың импорты. «Инвестицияларды мемлекеттік қолдауды іске асырудың кейбір мәселелері туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2016 жылғы 14 қаңтардағы № 13 қаулысына өзгеріс енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2018 жылғы 29 желтоқсандағы № 917 қаулысы.

⁸ Келісімдерге сәйкес, Қазақстан 2010-2019 жылдарға өнеркәсіптік өңдеу және одан әрі ішкі тұтыну үшін құрақ қант шикізатын әкелу баждарынан босатылған. Қазақстандағы жалғыз қант өндіруші - «ЦАСК» ЖШС осы жеңілдіктің иегері.

қант қызылшасының егістік алқаптары қалпына келтірілгеніне қарамастан, қазіргі деңгей 2012 жылғы деңгейден төмен болып қалуда (3-график).

«Қант» преференцияларының әрекеті кезінде Қазақстан өзінің қант кешенін толықтай дамыта алмады. Шетелдік шикізат импортына жеңілдік режимінің әсері отандық шикізаттан қант өндірісінің айтарлықтай төмендеуіне әкелді. Соңғы жылдары қант қызылшасынан жақсы өнім алынды, қант қызылшасын өндірушілердің кірістілігі 40% -дан асты. Бұл ретте, қазіргі уақытта Орталық Азиядағы қант корпорациясы бәсекелестік деңгейін едәуір төмендететін және тұтасымен саланың дамуын шектейтін Қазақстандағы жалғыз қант өндірушісі болып табылады.

Қазақстан үшін «арнайы қант режимінің» тәртібі 2019 жылы аяқталды, ал 2020 жылдың 1 қаңтарынан бастап Қазақстанға импортталатын қанттың әр тоннасына 5% кедендік баж салығы салынатын болады.

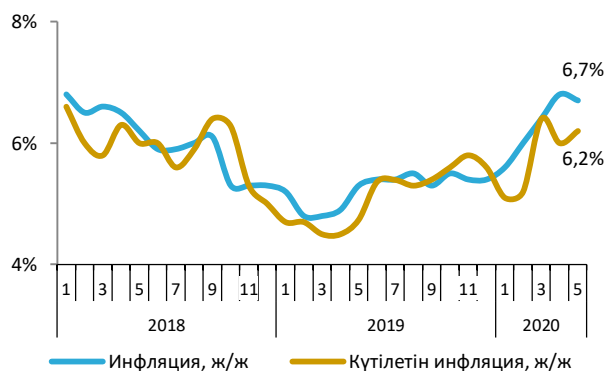
Осылайша, Қазақстан үшін жеңілдік режимнің жойылуы, отандық қант өндірісінің қысқаруы, сондай-ақ 2020 жылы қанттың тұтынушылық бағасы көтерілгені байқалған (наурызда айлық өсім 13,5%, сәуірде - 7,1% құрады) Ресейден қант импортына жоғары тәуелділік қанттың ішкі бағаларына проинфляциялық тәуекелдер тудырады. 2020 жылғы қаңтарда, наурызда және сәуірде байқалған Қазақстанда қантқа тұтынушылық бағаның ай сайынғы өсуі қатарынан бірнеше факторлардың әсерінен, соның ішінде карантиндік шараларды енгізу аясында халықтың уақытша сұранысының артуымен, Қазақстандағы төмен қант бағасы кезеңінің мүмкін аяқталғаны туралы қорытындыға әкеледі. Сонымен қатар, жеңілдік режимнің аяқталуы отандық ішкі өндірістің дамуына және қант өндірісінің жергілікті құрамының артуына ықпал етуі мүмкін.

4.2. Инфляциялық күтулер

2020 жылғы мамырда халықтың инфляциялық күтулерінде наурыздағы кенет секірістен кейін төмендеу байқалды.

2020 жылғы мамырда алдағы бір жылдағы инфляцияның сандық қванттатылған бағасы⁹ наурыз айында 6,4%-ға дейін күрт өскеннен кейін 6,2% құрады (23-график).

23-график. Күтілетін инфляция

Дереккөзі: ҰЭМ СК, FusionLab

2020 жылғы мамырдағы халық арасындағы пікіртердің нәтижелері бойынша, бағаның өсуінің ағымдағы қарқынының сақталады немесе төмендейді деп күтетін респонденттердің үлесі 62% дейін (сәуірде - 56%) артты.

2020 жылғы наурызда инфляциялық күтулердің уақытша өсуі теңгенің құнсыздануы және елде төтенше жағдайдың енгізілуі аясында қалыптасты¹⁰. 2020 жылғы сәуір-мамырда карантин әрекетінің кезеңінде мемлекетпен қабылданған қолдау шаралары арқасында бағаның өсуін сапалы бағалау шамалы төмендеді.

2020 жылғы сәуір-мамырда респонденттер бағалардың өзгеруін өздерінің ағымдағы және болашақтағы қаржылық жағдайы мен сатып алу қабілеті

туралы оң пікірлердің айтарлықтай төмендеуімен бағалады (3-бокс).

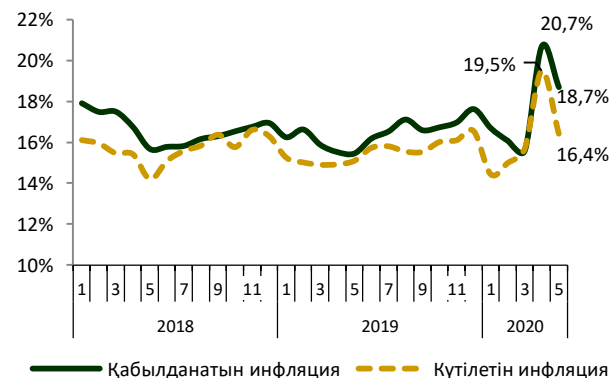
2020 жылғы сәуірде инфляциялық күтулер Қазақстанда да, бүкіл әлемде де карантин шараларының әрекеті жағдайында жекелеген тауарларға сұраныстың уақытша артуы аясында қалыптасты.

Сұрауға жауап бергендердің көпшілігі соңғы айда азық-түлік тауарларының тез өсуін (91%) атап айтты. Сонымен қатар, мамырда сәуірмен салыстырғанда, карантин басталған кезде жоғары сұранысқа ие болған тауарларға (жемістер мен көкөністер, жарма және макарон өнімдері, қант, тұрмыстық химия, дәрі-дәрмектер) бағаның өсуін байқаған респонденттердің үлесі төмендеді.

Бағаның өсуін күткен респонденттердің арасында, 2020 жылғы мамырда, шегіне сәуірде жеткеннен кейін, өткен және болашақ кезеңдер үшін бағалардың өсу қарқынын сандық бағалауы төмендеді.

Бір жылдық ауқымда қабылданатын инфляцияны медиандық бағалау 2020 жылғы сәуірдегі 20,7%-дан 2020 жылғы мамырда 18,7%-ға дейін, ал күтілетін инфляция тиісінше 19,5%-дан 16,4%-ға дейін төмендеді (24-график).

24-график. Соңғы және келесі 12 айдағы бағаның сандық өсуін бағалау *

Дереккөз: FusionLab, ҚРҰБ есептеулері

*Бағаның өсуін атап өткен/күтетін респонденттердің жауаптары негізінде

⁹ Инфляциялық күтулердің қванттатылуын есептеу әдістемесі Ұлттық Банктің ресми интернет-ресурсында «Ақша-кредит саясаты» - «Инфляция және инфляциялық күтулер» бөлімінде жарияланды.

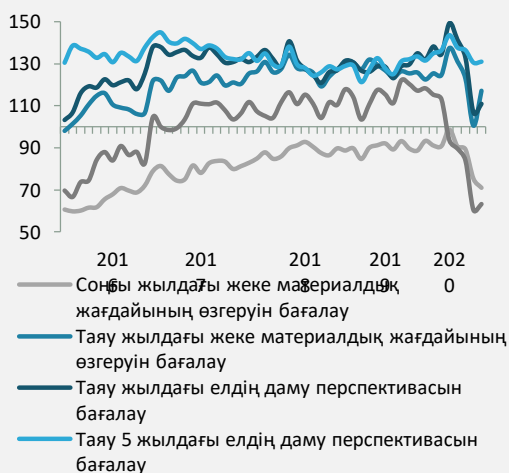
¹⁰ Пікіртерім 2020 жылғы 2 наурыздан 20 наурызға дейін аралықта жүргізілген

Бокс 3. Халықтың карантин кезіндегі тұтынушылық және жинақтық көңіл-күйі¹¹

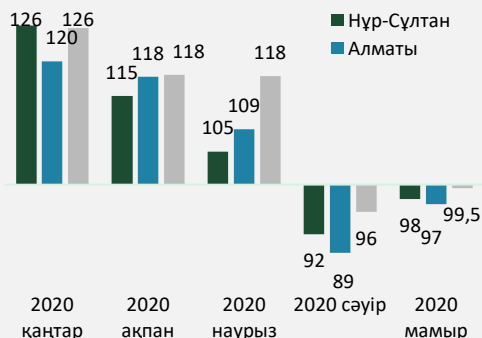
1-график. ТКИ және оның субкомпоненттері

2-график. ТКИ жеке индекстері

3-график. Қалалар бойынша ТКИ

2020 жылғы сәуірде барлық сұралғандар үшін тұтынушылық көңіл-күй теріс аймаққа ауысты. Бұл ретте ерлер ағымдағы қаржылық жағдайға және оның болашағына аса жағымсыз баға берді, ал әйелдер экономикалық дамуды оң бағалады, алайда үлкен сатып алуларға қатысты пессимистік көзқарас танытты. Әйелдерге қарағанда, ерлерде жағымсыз көңіл-күйдің жоғарылауы бұрын байқалған (4-график). Мамыр айында көбінесе әйелдердің ағымдағы қаржылық жағдайын бағалау нашарлай берді.

Қазақстанда коронавирустық инфекция таралуына байланысты 2020 жылғы 16 наурызда төтенше жағдай енгізілді. 2020 жылғы 19 наурыздан бастап Нұр-Сұлтан және Алматы қалаларында, содан кейін еліміздің басқа қалалары мен облыстарында карантиндік шаралар мен қоғамдық көліктердің, сауда нысандары мен қоғамдық тамақтандырудың жұмысына шектеулер енгізіле бастады.

Осыған орай, 2020 жылғы сәуірде жүргізілген пікіртерімнің нәтижелері тұтынушылардың көңіл-күйінің күрт нашарлағандығын көрсетті (1-график). Көрсеткіштің төмендеуі 2020 жылғы ақпан-наурызда байқалған, 2020 жылғы сәуір-мамырда бұл үрдіс едәуір жеделдеді. Тұтынушылардың көңіл-күй индексі (ТКИ) ақпан айында 113-тен сәуірде 94,7-ге дейін төмендеп, 2016 жылғы наурыздан бері алғаш рет теріс аймаққа өтті.

Бұл серпін ағымдағы жағдайды теріс бағалаудың жоғарылауымен қатар, қысқа мерзімді экономикалық даму перспективалары мен респонденттердің болашақ қаржылық жағдайына қатысты оптимизмнің төмендеуімен байланысты болды. Барлық компоненттер бойынша индикаторлардың төмендеуі тіркелді (2-график), бұл ретте экономиканың ұзақ мерзімді перспективалары сәл ғана өзгерді.

2020 жылғы мамырда ТКИ мәні теріс аймақта сақталып қалды (98,7). Сонымен бірге, ағымдағы қаржылық жағдайды қоспағанда, барлық компоненттердің оң өсуіне байланысты тұтынушылардың көңіл-күйлері біршама жақсарды. Мемлекеттік қолдау бағдарламалары және карантиндік шараларды кезең-кезеңімен жеңілдету экономиканың даму перспективаларын және алдағы жылға арналған материалдық жағдайдың жақсаруына ықпал етуі мүмкін.

Аймақтық тұрғыдан алғанда, Нұр-Сұлтан және Алматы қалаларында тұтынушылық көңіл-күй 2020 жылдың наурызында нашарлай бастады. Бұл коронавирустық инфекцияның алғашқы жағдайларын анықтауға және осы қалаларда ерте карантиндік шараларды енгізуге байланысты болуы мүмкін (3-график).

¹¹ Талдау FusionLab компаниясы өткізген 2020 жылдың сәуір айындағы халыққа инфляциялық күтулерді бағалау бойынша жүргізілген пікіртерім нәтижелерінің деректері негізінде жасалды.

Сауда-саттық объектілерінің жабылуы және үлкен шығындар үшін мүмкіндіктердің шектеулі болуы аясында пікіртерім басталғаннан бастап, 2020 жылғы сәуірде ірі сатып алу индексі ең төменгі деңгейге жетті. Сонымен бірге, бұл индекс 2020 жылғы қаңтардан бастап төмендеу үрдісін, сондай-ақ азық-түлікке жатпайтын тауарлардың бөлшек сауда айналымының өсу қарқынын көрсетті (5-график).

Тұтынушылардың көңіл-күйінің тым нашарлағаны өзін-өзі жұмыспен қамтығандар арасында, ал аса нашарламағаны жалдамалы жұмысшылар арасында көрініс тапты. Теріс пікірлер көбінесе жинақ ақшалары жоқ табысы төмен адамдардың санаттары арасында байқалды.

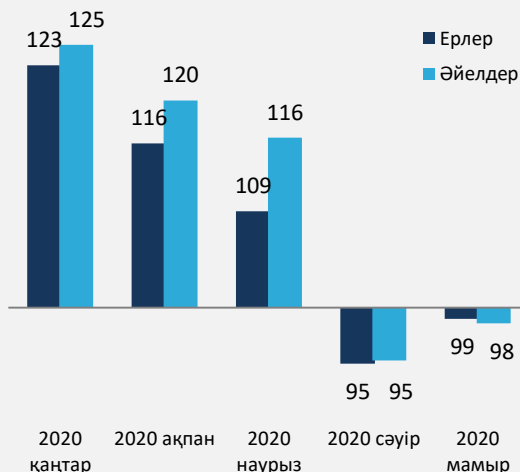
Жинақ ақшаға қолайлы уақытты бағалау да нашарлады: сәуірде сұралғандардың тек 15% және мамырда 18% оң жауап берді. Сонымен қатар, ағымдағы уақытты үнемдеуге қолайлы деп санайтын халықтың үлесі оны үлкен заттарды сатып алу үшін жақсы деп санайтындардың үлесіне қарағанда біршама жоғары (6-график).

Пікіртерімдерді өткізген түгелдей уақыт ішінде жинақ ақшасы бар халықтың үлесі орта есеппен 20%-ға жуық. 2020 жылғы сәуірде және мамырда жинақтаушы халық соңғы 12 айда жинақтаудың төмендегенін атап өтті. Мамыр айында олардың үлесі 28%-ға жетті, бұл 2016 жылғы қаңтардан бері ең жоғары көрсеткіш болды. Бұл карантин кезеңінде кірістің болмауы немесе азаюы кезінде жинақталған қаражаттың ағымдағы қажеттіліктерге жұмсалуына байланысты болуы мүмкін. 2020 жылғы наурыздан бастап мемлекеттік жәрдемақыларды табыс көздерінің бірі ретінде көрсеткен үй шаруашылықтарының үлесі едәуір өсті және мамырда ең жоғарғы 55%-ға жеткенін айта кету керек. Жалданбалы жұмыскерлер арасында бұл үлес наурыздағы 15%-дан мамырда 40%-ға, өзін-өзі жұмыспен қамтыған халық арасында 20%-дан 54%-ға дейін өсті.

Ескерту: ТКИ 5 сұраққа негізделген жеке индекстердің орташа мәні ретінде есептеледі. ТКИ ағымдағы жағдайдың индексінен (өткен жылдағы жеке қаржылық жағдайдың өзгеруі және ірі сатып алулар индексі) және тұтынушылық күтулер индексінен (таяудағы жылы жеке қаржылық жағдайдың өзгеруі; таяудағы және 5 жылдағы елдің даму перспективалары) тұрады.

Жеке индекстер мен жауаптар балансы +100 оң және теріс жауаптар арасындағы айырмашылық ретінде есептеледі. Индекстер мәні 0-ден 200-ге дейін өзгеруі мүмкін, 100-ден жоғары - оң рейтингтер басым болады, 100-ден төмен - теріс рейтингтер басым болады.

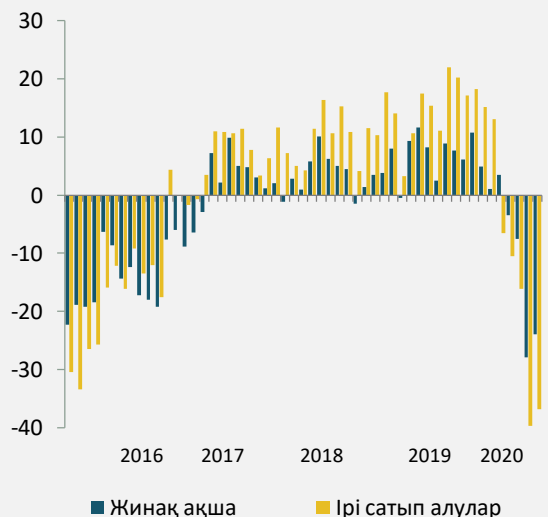
4-график. Жыныс бойынша ТКИ

5-график. Ірі сатып алулар және бөлшек тауар айналым

6-график. Ірі сатып алулар мен жинақ ақшалардың қолайлығын бағалау (жауаптар балансы)

IV. ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУ

5.1. Ішкі сұраныс

2020 жылғы бірінші тоқсанда тұтынушылық сұраныс халықтың нақты ақшалай кірісінің өсуімен қамтамасыз етілді, оның қарқыны жоғары болды және жылдық мәнінде 6,4% құрады.

Халықтың нақты кірістерінің жоғары өсіміне 2020 жылдың бірінші тоқсанының қорытындысы бойынша нақты жалақының (кәсіпкерлік қызметпен айналысатын шағын кәсіпорындардың қызметкерлерін қоспағанда) 12,2%-ға (ж/ж) артуы ықпал етті. Жалақы көлемінің едәуір артуы 2020 жылғы бірінші тоқсанда бюджет шығыстарының еңбек ақысына 35%-ға өсу аясында мемлекеттік сектордың салаларында байқалды.

Төтенше жағдай мен карантин кезінде халықты қолдау шеңберінде халықтың кірістерінің өсуіне мемлекеттік саясаттың әлеуметтік бағыттылығы қосымша қолдау болды. Республикалық бюджеттің әлеуметтік көмек пен әлеуметтік қамсыздандыруға жалпы шығыстары 2020 жылдың бірінші тоқсанында 14,9%-ға өсті. Одан бөлек, халыққа төленетін зейнетақы төлемдері индекстелді (республикалық бюджеттің зейнетақылар бойынша шығыстары 6,8%-ға өсті). 2019 жылдың бірінші тоқсанымен салыстырғанда осы әлеуметтік көмек түрін алатын адамдар саны жылдық мәнінде 29%-ға өсу аясында атаулы әлеуметтік көмектің мөлшері 85,5%-ға ұлғайды.

Коронавирустық пандемияның таралуы Қазақстандағы кәсіпкерлік белсенділікке кері әсерін тигізді. Сыртқы сұраныстың төмендеуі және әлемдік тауар нарықтарындағы бағаның айтарлықтай төмендеуі, сондай-ақ өндірістердің карантинге жабылуы аясында экономикадағы инвестициялық белсенділіктің әлсіреуі байқалды. 2020 жылғы қаңтар-сәуірдің нәтижелері бойынша негізгі капиталға салынған инвестициялар жылдық мәнінде 0,9% дейін төмендеді. Бұл ретте 2020 жылғы

наурызда негізгі капиталға салынған инвестициялар 5,1%-ға, сәуірде 9,7%-ға азайды. Төмендеудің негізгі үлесіне тау-кен өндірісіне салынған инвестициялардың 2,3% төмендеуі әсер етті, ондағы инвестициялардың жалпы көлеміндегі үлесі 2020 жылғы бірінші тоқсанда 57% құрады. Құрылыс (51,4%), сауда (33%), көлік (25,4%), кәсіптік, ғылыми және техникалық қызмет (62,1%) және өңдеу өнеркәсібінде (8,6%) инвестициялардың төмендеуі байқалды. Сонымен бірге экономиканың басқа салаларында негізгі капиталға инвестициялардың оң серпіні байқалады.

25-график. Инвестициялық белсенділіктің көрсеткіштері, жинақталған қорытындысымен ж/ж

Дереккөзі: ҰЭМ СК

Негізгі капиталға салынған инвестициялар құрылымында 2020 жылғы қаңтар-сәуірде құрылыс пен күрделі жөндеу шығындары бойынша өсім байқалды (28,1%-ға), олардың жалпы инвестициялардағы үлесі 49,8%-ды (2019 жылдың бірінші тоқсанында 39,8%) құрады. Машина, көлік және жабдыққа инвестициялар азайды. Соңғы 2 жылда экономикаға инвестициялардың өсу драйверлерінің бірі болған жобалық-сметалық жұмыстарға, салынып жатқан ғимараттар дирекциясын күтіп-ұстауға, аумақтарды құрылысқа дайындауға жұмсалған шығындарды қамтыған өзге шығындар теріс үлесін қосты.

Өңірлер бойынша негізгі капиталға инвестициялардың 41,3%-ы Атырау облысымен қамтамасыз етілді, онда 2020 жылғы қаңтар-сәуірде инвестициялардың жылдық көрсетуде 10%-ға төмендеуі байқалды. Атырау облысындағы негізгі инвестициялық жоба ТШО-да үшінші буын зауытын салу болып табылады. Сонымен қатар инвестициялардың төмендеуі Алматы қаласында, Шымкент қаласында және Қызылорда облысында тіркелген. 2019 жылы Қызылорда облысында Сарыарқа газ құбырының құрылысы аясында жоғары база қалыптасты, бұл 2020 жылғы қаңтар-сәуірде өңірдегі инвестициялардың жылдық көрсетуде 47,1%-ға төмендеуіне себеп болды.

Тұрғын үй құрылысына салынған инвестициялар жоғары өсуді көрсетіп отыр. Сонымен бірге, 2020 жылғы қаңтар-сәуірде пайдалануға берілген тұрғын үйлердің жалпы алаңы 10,1%-ға төмендеді.

2020 жылғы қаңтар-мамырдағы қорытынды бойынша негізгі капиталға инвестициялар бәсеңдеуді жалғастырды және өсім 0,1%-ды құрады.

2020 жылғы қаңтар-наурызда сыртқы сауда айналымы экспорт көлемінің 4,2%-ға ұлғаюы және импорт көлемінің іс жүзінде өзгеріссіз сақталуы (төмендеуі 0,06%) есебінен жылдық көрсетуде 2,7%-ға өсті.

Құндық мәндегі экспорт көлемінің 4,2%-ға өсуі тек минералдық ресурстар экспортының ұлғаюымен (14,3%-ға өсті) қамтамасыз етілді. Барлық қалған тауар позициялары төмендегенін көрсетті. Нақты көлемде мұнай экспорты Италияға (өсім 14,5%) және Нидерландыға (66,9%) экспорт көлемінің ұлғаюы есебінен 14%-ға өсті. Францияға, Швейцарияға және Кореяға мұнай экспортының қысқаруы оның Қытайға (2,1 есе), Литваға (2,1 есе), Польшаға (4,3 есе), Үндістанға (3,8 есе), Түркияға (82,3%-ға) экспорттың өсуімен ерекшеленді. Ресейге жіберілетін хром және марганец кендерін қоспағанда, кен экспортының ұлғаюы байқалды.

Түрлі-түсті металдар экспорты құндық көріністе 33%-ға төмендеді, оған нақты жеткізілімдердің де, баға серпінінің де төмендеуі ықпал етті. 2020 жылғы қаңтар-ақпанда өндірісті карантинге жабу нәтижесінде Қытай тарапынан сұраныстың болмауы мырыш экспортының айтарлықтай төмендеуіне себеп болды (2019 жылы барлық экспортталатын мырыштың 70%-дан астамы Қытайға жіберілді). Нақты көлемдерде мыс экспорты тиісінше осы металдарды БАӘ-ге, Түркияға және Вьетнамға экспорттаудың қысқаруы нәтижесінде 13,6%-ға, алюминий – 37,3%-ға және қорғасын - 2 есеге қысқарды. Қара металдар (ферроқорытпалар) экспортының төмендеуі баға серпінінің елеулі түрде нашарлауына байланысты. Бұл ретте, 2020 жылғы бірінші тоқсанда қара металдардың нақты жеткізілімдері Ресейге (4,3 есе), Үндістанға (4,5 есе), Қытайға (23%-ға) экспорттық жеткізілімдердің ұлғаюы нәтижесінде 28,1%-ға өсті.

Ішкі өндірушілерді қолдау үшін ЖЖМ экспортына тыйым салудың күшін жою аясында 2020 жылғы бірінші тоқсанда Ауғанстанға және Нидерландыға автомобиль бензині экспортының ұлғаюы (барлығы 124 мың тонна экспортталды) байқалды.

Импорт құрылымында инвестициялық белсенділіктің баяулауы және тұтынушылық сұраныстың әлсіреуі нәтижесінде инвестициялық (5,7%-ға) және азық-түлікке жатпайтын (0,5%-ға) тауарлар бойынша құлдырау байқалды. Аралық тауарлар импортының және өзге де тауарлар импортының көлемі іс жүзінде (тиісінше 0,2%-ға және 0,8%-ға өсті) өзгерген жоқ.

2020 жылғы бірінші тоқсандағы қорытынды бойынша азық-түлік импортының, оның ішінде ет (нақты көлемдерде - 16%-ға өсу), сүт өнімдері (22,6%-ға), қант (2,1 есе), алкогольсіз сусындар (33,8%-ға), спирт және спирттік ішімдіктер импортының елеулі түрде өсуі (75,4%-ға) байқалды.

Азық-түлікке жатпайтын импорт құрылымында киім мен керек-жарақтар импортының айтарлықтай өсуі (38,4%-ға) байқалды. Қытай импортының ұлғаюымен қатар Ресей мен Қырғызстаннан киім импортының төмендеуі байқалады.

Импорттың неғұрлым күшті төмендеуі аралық импорттың (0,2%-ға өсті) және өзге де тауарлар импортының өзгермейтін серпінінің сақталуымен (0,8%-ға өсті) тежелді.

Алдын ала деректер бойынша сыртқы сауда айналымы құндық көріністе 2,5%-ға төмендеді, оның ішінде экспорт 1,0%-ға, ал импорт 5,0%-ға төмендегенін көрсетті.

Экспорт құрылымында минералдық өнімдерді (7,3%-ға өсу) және құрылыс материалдарын (3,6%-ға өсу) қоспағанда, барлық тауар позициялары бойынша қысқару байқалады.

Тамақ өнімдерінің импорты (12,7%-ға өсу), отын-энергетикалық тауарлар (17,6%-ға) және химия өнеркәсібі өнімдері (2,3%-ға) оң серпінді көрсетуді жалғастыруда. Инвестициялық, аралық және азық-түлікке жатпайтын тауарлар тобына жататын қалған барлық топтар бойынша құлдырау байқалады.

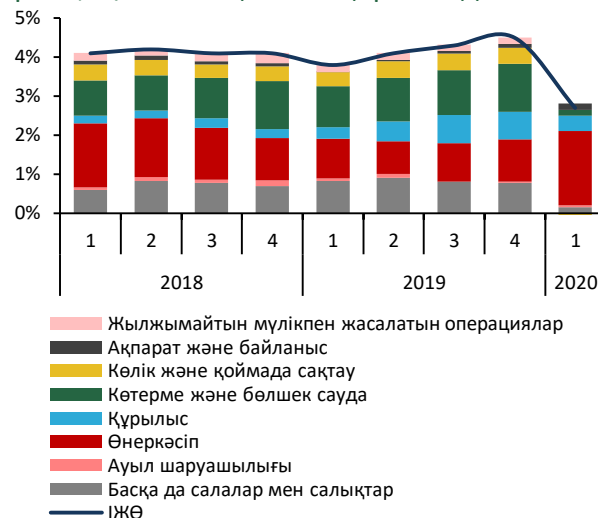
5.2. Ішкі ұсыныс

2020 жылғы бірінші тоқсанда Қазақстанда экономикалық белсенділіктің айтарлықтай баяулауы байқалды. ҰЭМ СК алдын ала бағалауы бойынша нақты ІЖӨ-нің жылдық өсуі өндіріс әдісімен 2,7%-ға дейін баяулады

2020 жылғы сәуірде төтенше жағдай мен карантин шаралары режимін ұзарту экономиканың нақты секторындағы жағдайдың нашарлауына себеп болды.

Ақпарат пен байланысты қоспағанда, қызмет көрсету секторының негізгі салалары қысқарған. Тауар айналымының, көлік қызметтерінің көлемі қысқарды. Сонымен қатар, тауарлар өндірісі ІЖӨ серпініне оң үлес қосты (26-график).

26-график. ІЖӨ декомпозициясы. ІЖӨ өсуіне экономика салаларының қосқан үлесі, ж/ж жинақталған қорытындымен

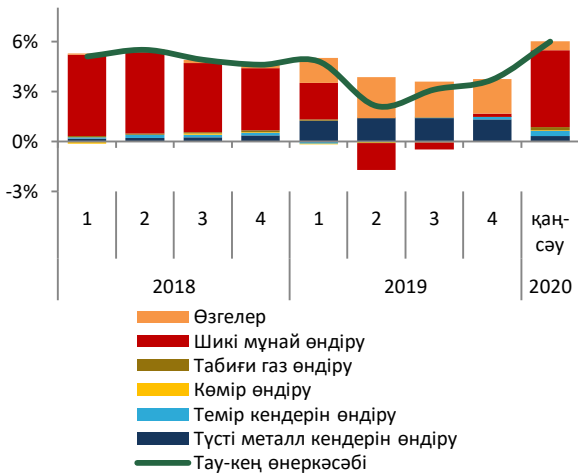

Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ есептеулері

Тауарлар өндіру құрылымында 2020 жылғы қаңтар-мамырда өнеркәсіп өндірісінің өсуі байқалды. Өткен жылғы базаның төмен болуы, сондай-ақ 2020 жылы өндіру көлемін ұлғайту нәтижесінде ОПЕК келісімінің қолданылуы қарсаңында шикі мұнай өндіру көлемі 2020 жылғы қаңтар-мамырда 5,4%-ға өсті. Тау-кен саласының өсу қарқыны жалпы алғанда 5,2% құрады. Сонымен қатар көмір мен лигнит өндіру көлемінің (2,3%-ға өсу) және металл кендерінің (темір кенінің - 8,9%-ға, түрлі-түсті металл кенінің - 3,3%-ға өсуі) оң әсер етті (27-график).

Өңдеу өнеркәсібі өндірісінің көлемі 2020 жылғы қаңтар-мамырда 4,9%-ға өсті. Асыл және түсті металдар өндірісінің 6,6%-ға өсуіне байланысты металлургия өнеркәсібіндегі өндіріс көлемінің 3,7%-ға ұлғаюы өсуге негізгі үлес қосты (мыс катанкасы мен алтын өндірісінің көлемі ұлғайды). Автомобильдер, тіркемелер және жартылай тіркемелер өндірісінің артуы аясында машина жасау өсудің жоғары қарқынын көрсетуді жалғастыруда, өсім 18,5%-ды құрады.

27-график. Тау-кең өнеркәсібінің декомпозициясы. Салалардың өсімге салымы, ж/ж жинақталған қорытындымен

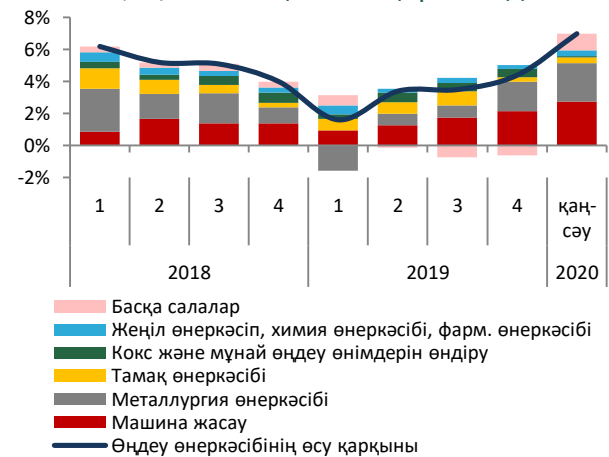
Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ есептеулері

Елімізде енгізілген карантин шаралары әлеуметтік маңызы бар тауарлар мен тамақ өнімдерін өндіруге қолданылған жоқ. Мәселен, тамақ өнеркәсібі 2020 жылғы қаңтар-мамырда жылдық мәнде 2,3%-ға өсті, атап айтқанда, ет және ет өнімдері, ұн-жарма өнімдері, макарон өнімдері, сүт өнімдері өндірісі өсті.

Тамақ өнеркәсібінен басқа, коронавирустық инфекциядан қорғау құралдарына жоғары сұраныстан туындаған металл конструкциялары өндірісі көлемінің 23,7%-ға, фармацевтикалық препараттар мен медициналық материалдар (21,2%-ға) ұлғаюы байқалды. Қағаз, оның ішінде гигиеналық майлықтар мен сүлгілер, дәретхана қағазы өндірісі 14,8%-ға өсті (28-график).

ТЖ және карантин жағдайында құрылыс жұмыстарын уақытша тоқтата тұру саланың өсу қарқынының 2020 жылғы қаңтар-мамырда 5,9%-ға дейін баяулауына алып келді. Өңірлер бойынша құрылыс жұмыстарының қысқаруы Қызылорда (50,8%-ға), Маңғыстау (9,4%-ға) облыстарында тіркелді.

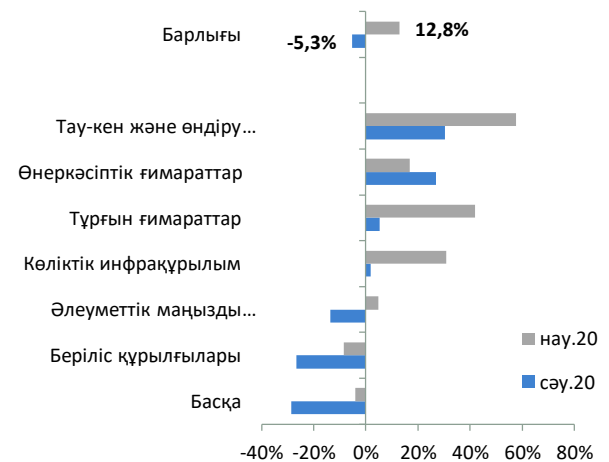
28-график. Өңдеу өнеркәсібінің декомпозициясы. Салалардың өсімге салымы, ж/ж жинақталған қорытындымен

Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ есептеулері

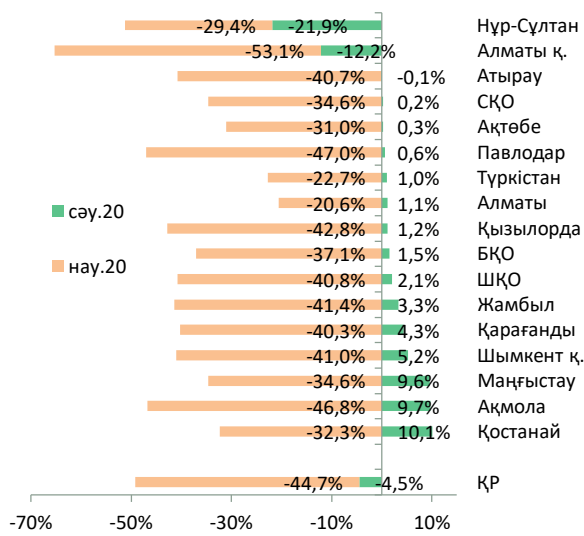
Салынып жатқан объектілердің түрлері бойынша әлеуметтік маңызы бар ғимараттар (медициналық, оқу, спорттық, мәдени-ойын-сауық ғимараттары), беру құрылғылары мен басқа да құрылыстар құрылысының төмендеуі тіркелді (29-график).

29-график. Салынып жатқан объектілердің түрлері бойынша құрылыс жұмыстарының (қызметтерінің) көлемі, ж/ж

Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ есептеулері

30-график. Өңірлер бойынша бөлшек тауар айналымы, ж/ж

Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ есептеулері

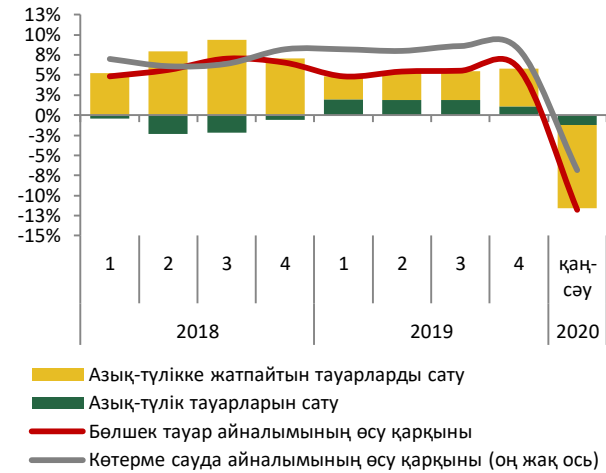
2020 жылғы қаңтар-мамыр қорытындылары бойынша көтерме және бөлшек сауда көлемі 2,3%-ға қысқарды. Алайда, 2020 жылғы сәуірде көлемдердің едәуір қысқаруы (2020 жылғы сәуірде – 34,8%-ға төмендеу) байқалды. Көтерме сауданың 9,0%-ға қысқаруы негізгі тұтынушылар тарапынан отандық экспорттық позицияларға сұраныстың төмендеуіне байланысты. 2020 жылғы қаңтар-мамырда бөлшек сауда көлемі 16,2%-ға қысқарды. Бөлшек сауданың қысқаруы елдің барлық өңірлерінде байқалды, бұл ретте неғұрлым ерте карантин шараларын енгізуге байланысты, ең көп төмендеу Нұр-сұлтан қаласында – 24,4%-ға, Алматы қаласында - 22,3%-ға болды (30, 31-графиктер).

2020 жылғы қаңтар-мамырда сауда көлемінің төмендеуі аясында көлік қызметтерінің көлемі 14,1%-ға қысқарды. Көліктің барлық түрлерімен жүк айналымы 2020 жылдың басынан бастап 2,9%-ға, оның ішінде автомобиль көлігімен – 12,9%-ға (жалпы көлемдегі үлесі - 24%), құбыр көлігімен - 4,3%-ға (үлесі 24%) төмендеді.

Төтенше жағдай мен карантиннің қолданылу жағдайында елді мекендер ішінде жүріп-тұруға және қоғамдық көлік жұмысына шектеулер енгізу нәтижесінде жолаушылар тасу айналымының көлемі

38,4%-ға қысқарды. Қысқарту барлық көлік түрлері бойынша және Қазақстанның барлық өңірлерінде болды.

31-график. Бөлшек тауар айналымы өсімінің құрылымы және көтерме тауар айналымының өсу қарқыны, ж/ж өспелі қорытындымен

Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ есептеулері

Қашықтан жұмыс істеу режиміне көшуіне байланысты ұйымдар мен мекемелердің көпшілігімен Ақпарат және байланыс секторының қызметтеріне сұраныс күрт өсті. Осылайша, саланың өсуі 2020 жылғы қаңтар-мамырда 9,2% құрады. Мобильді байланыс қызметтері (3,6%-ға өсті), интернет желісі (12,4%-ға өсті) және телекоммуникациялық желілер бойынша деректерді беру қызметтері (10,9%-ға) өсті.

2020 жылғы қаңтар – мамырда ауыл шаруашылығы өнімінің жалпы шығарылымы, оның ішінде мал шаруашылығы өнімінің көлемін ұлғайту есебінен (тірідей салмақта мал мен құс сою көлемі 3,2%-ға, шикі сиыр сүтін сауу - 3,1%-ға ұлғайды) 2,3%-ға артты.

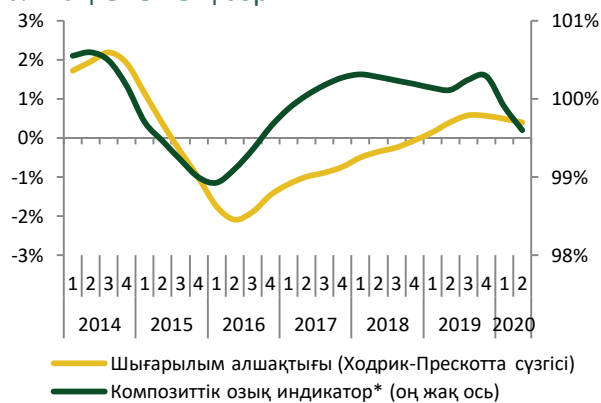
Қазақстанның нақты секторы дамуының теріс серпіні туралы Ұлттық Банк кәсіпорындарға тоқсан сайын жүргізетін пікіртерімнің біріктірілген бағалауын білдіретін композиттік озыңқы индикатордың (КОИ) нәтижелері де айғақтайды.

Пікіртерім жүргізілген кәсіпорындар (өнеркәсіп, ауыл шаруашылығы, көлік, сауда, құрылыс) дайын өнімге сұраныстың

төмендегенін, шетел валютасындағы кредиттер бойынша орташа пайыздық мөлшерлемелердің ұлғаюымен негізделген инвестициялық белсенділіктің төмендегенін атап өтеді. Бұдан басқа, теңгенің АҚШ долларына және еуроға айырбастау бағамының өзгеруінен теріс әсер еткен кәсіпорындар үлесінің артуы теріс фактор болды.

2020 жылғы екінші тоқсанда респонденттер экономикалық белсенділіктің одан әрі төмендеуін күтуде, бұл негізінен сұраныстың күтілетін төмендеуімен байланысты (32-график).

32-график. КОИ және шығарылым алшақтығының серпіні

Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ есептеулері

5.3. Еңбек нарығы

Коронавирус пандемиясының таралуы аясында Қазақстанның ірі қалаларында карантин енгізу 2020 жылғы бірінші тоқсанда еңбек нарығына теріс әсер еткен жоқ, өйткені режим наурыздың екінші жартысында енгізілді. Осылайша, Қазақстанның еңбек нарығында еңбекке ақы төлеудің нақты мәнде өсуі жағдайында жұмыспен қамтудың өсуі және жұмыссыздар санының қысқаруы байқалды.

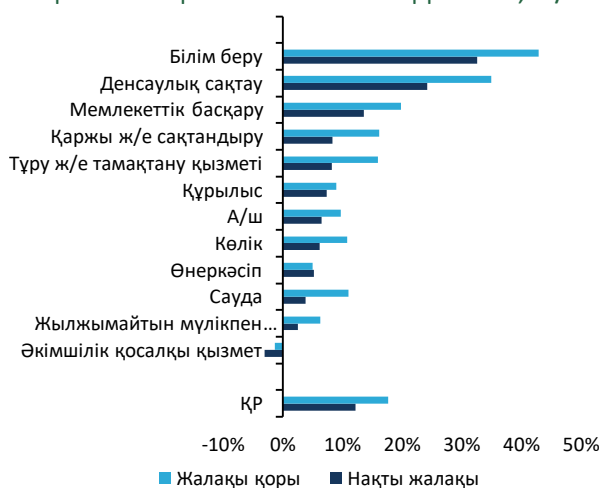
Жұмыс күші бірінші тоқсанда жылдық мәнде 0,7%-ға ұлғайды. Жұмыс күшінің құрылымында 25 - 34 жас аралығындағы ең көп халық тобының (үлесі 31,1%) 1,1%-ға төмендегені байқалды. Сонымен қатар 45 - 54 жас аралығындағы халық тобында 0,3%-ға және 65 жастан асқан еңбекке қабілетті халық тобында 4,0%-ға төмендегені көрінеді.

Жұмыс күшінің шектеулі өсуі жағдайында 2020 жылғы бірінші тоқсанда жұмыспен қамтудың өсу қарқыны шамалы (0,1%-ға, ж/ж) өсті. Жұмыспен қамтылған халықтың құрылымында жалдамалы қызметкерлердің өсуі (1,2%-ға) және өзін-өзі жұмыспен қамтыған халықтың қысқаруы (0,8%-ға) байқалды.

Салалар бойынша жылдық көрсетуде құлдырау ауыл шаруашылығында (5,1%-ға) және ақпарат пен байланыста (1,7%-ға) жалғасуда, сондай-ақ әкімшілік және қосалқы қызмет көрсету секторында төмендеу (2,6%-ға) байқалды.

Өңірлер бойынша Ақмола, Алматы, Қарағанды, Қостанай, Павлодар, Солтүстік Қазақстан, Шығыс Қазақстан облыстарында жұмыспен қамтудың төмендеуі байқалды. Жұмыс күшінің ауылдық жерлерден ірі қалаларға ауысуы себептердің бірі болуы мүмкін, өйткені аталған өңірлерде ішкі көші-қон бойынша теріс сальдо байқалады. Ел ішіндегі халық ағыны бойынша Нұрсұлтан қ., Алматы қ., Шымкент қ. және Маңғыстау облысы көшбасшы болып табылады.

33-график. 2020 жылғы қаңтар-наурыздағы нақты жалақы және номиналды ФОТ, ж/ж

Дереккөзі: ҰЭМ СК

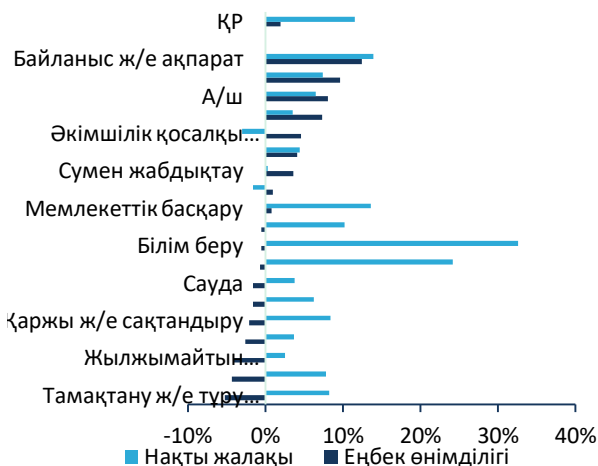
Жұмыспен қамтудың өсуімен қатар 2020 жылғы бірінші тоқсанда нақты жалақының 12,2%-ға дейін (шағын кәсіпорындарды есептемегенде) өсуінің жылдамдағаны байқалды, бұл нақты

сектордағы еңбекке ақы төлеу қорының 8,4%-ға ұлғаюымен негізделді (33-график).

2020 жылғы бірінші тоқсанда жылдық көрсетуде 35%-ға көтерілген және білім беруде, денсаулық сақтауда, мемлекеттік басқару мен қорғаныста еңбекақы төлеу қорының кеңеюіне алып келген мемлекеттік сектордағы жалақыға арналған бюджет шығындарының ұлғаюы жалақыны жылдамдатуға негізгі үлес қосты. Салалар бойынша нақты жалақының төмендеуі әкімшілік және қосалқы қызмет көрсету жөніндегі қызметтер мен қызметтің өзге түрлерін көрсету жөніндегі салаларда ғана байқалды.

2020 жылғы бірінші тоқсанда еңбек өнімділігі оң серпінді көрсетуді жалғастырды (34-график).

34-график. 2020 жылғы 1-тоқсандағы нақты жалақы және еңбек өнімділігі

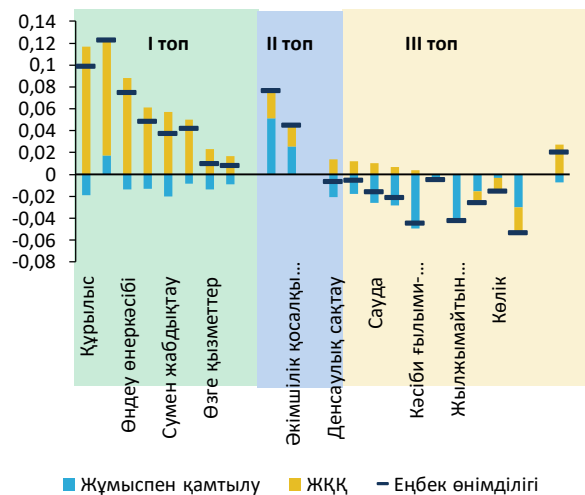
Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ есептеулері

Еңбек өнімділігі экономика бойынша жалпы қосылған құнның қалыпты өсуі (жылдық көрсетуде 2,7%-ға өсті) және жұмыспен қамтудың шамалы ұлғаюы жағдайында өсті. Бұл ретте нақты жалақының өсуі еңбек өнімділігінің өсу қарқынынан асып түсті.

Салалар бойынша бөлуде мұндай үрдіс мемлекеттік сектордың барлық салаларында, саудада, көлікте, жылжымайтын мүлікпен жасалатын операцияларда, электрмен жабдықтауда, кәсіби, ғылыми, техникалық қызметте

байқалды. Осы секторларда өнімділік салалардағы қосылған құнмен салыстырғанда жұмыспен қамтудың озық өсуі аясында теріс серпінді көрсетті (үшінші топ –35-график).

35-график. Жұмыспен қамту* өзгерісінің және ВДС 2020 жылғы 1-тоқсандағы еңбек өнімділігіне қосқан үлесі

Дереккөзі: ҰЭМ СК, ҚРҰБ есептеулері

*- Жұмыспен қамтудың өзгеру қарқыны қарама-қарсы белгімен алынды, өйткені өзгермеген ЖҚҚ кезінде жұмыспен қамтудың ұлғаюы еңбек өнімділігінің төмендеуіне әкеледі.

Еңбек өнімділігінің өсуі ақпарат пен байланыстағы, құрылыстағы, өңдеуші және тау-кен өнеркәсібіндегі нақты жалақының қарқынынан озып отырды. Экономиканың аталған секторларында жұмыспен қамтудың өсу қарқынынан қосылған құн өсуінің озыңқы қарқынына байланысты еңбек өнімділігінің оң серпіні байқалды (бірінші топ – 35-график).

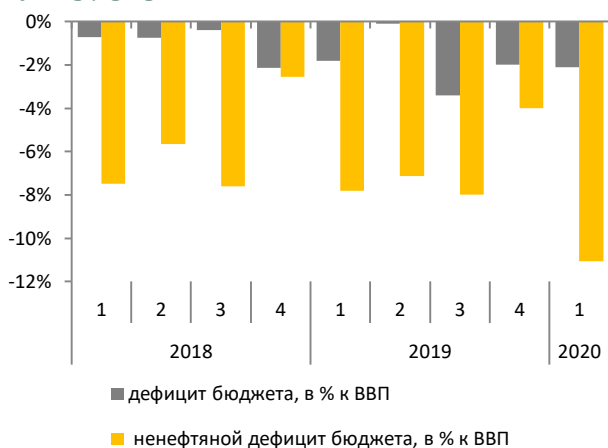
Нақты жалақының өсуі ауыл шаруашылығындағы еңбек өнімділігінің өсу қарқынынан да озды. Алайда, осы секторларда еңбек өнімділігінің ұлғаюы қосылған құнның өсуімен салыстырғанда жұмыспен қамтудың неғұрлым жылдам қысқаруымен сүйемелденді (екінші топ – 35-график).

5.4. Фискалдық саясат

2020 жылғы сәуірде Қазақстанда коронавирустық инфекцияның таралуына және төтенше жағдайдың енгізілуіне

байланысты макроэкономикалық жағдайдың нашарлауы аясында 2020 жылға арналған республикалық бюджетке өзгерістер енгізілді. Жаңа бюджет шеңберінде бірінші кезекте әлеуметтік көмек және әлеуметтік қамтамасыз ету, денсаулық сақтау, ТКШ, қоғамдық тәртіп шығыстарын ұлғайту көзделген. Бюджеттің кіріс бөлігін ұлғайту салық түсімдерін бір мезгілде төмендеткен кезде Ұлттық қордан берілетін трансферттерді елеулі түрде ұлғайту есебінен көзделген.

36-график. Республикалық бюджеттің жалпы және мұнайға жатпайтын тапшылығы

Дереккөзі: ҚР Қаржы министрлігі, ҚРҰБ есептеулері

2020 жылғы қаңтар-сәуірде республикалық бюджет 2019 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда 2,2 есе ұлғайып, 632,9 млрд теңге тапшылығымен қалыптасты. Бюджет тапшылығын кеңейту, бірінші кезекте, шығыстардың кірістерден озыңқы өсуімен негізделді.

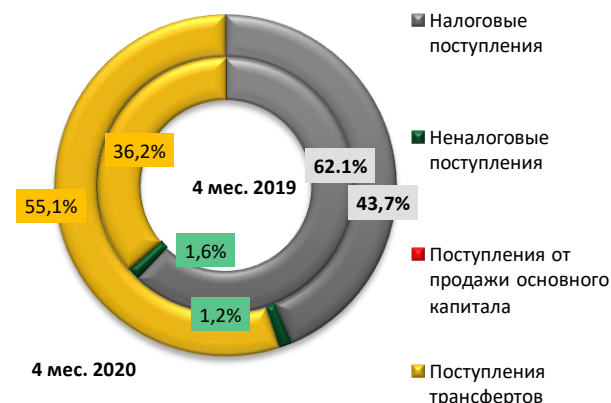
Бюджеттің мұнайға жатпайтын тапшылығы (Ұлттық қордан берілетін трансферттерді есептегенде бюджет тапшылығы) 2020 жылғы бірінші тоқсанда 1,4 трлн теңге (ЖІӨ-ге 10,8%), бұл 2019 жылғы тиісті кезеңмен салыстырғанда 41,2%-ға артық (36-график).

Ұлттық қордан берілетін трансферттер 2020 жылы 2,7 трлн теңгеден 4,8 трлн теңгеге дейін ұлғайтылатын болады. 2020 жылғы қаңтар-сәуірде Ұлттық қордан 1,9

трлн теңге сомасында трансферттер алынды.

2020 жылғы қаңтар-сәуірде республикалық бюджеттің кірістері алдыңғы жылдың ұқсас кезеңімен салыстырғанда 10,8%-ға артып, 3,7 трлн теңгені құрады (37-график). Бұл өсім ресми трансферттердің 68,5%-ға ұлғаюы есебінен (бюджет кірістеріндегі үлес 55,1% құрады) қамтамасыз етілді. Бұл ретте төтенше жағдай режимін жариялау және коронавирустың таралуын болдырмау шеңберінде шектеу шараларын енгізу аясында салықтық (22,0%-ға), салықтық емес (15,7%-ға) түсімдер мен негізгі капиталды сатудан түсетін түсімдер (76,9%-ға) төмендеді (37-график).

37-график. Республикалық бюджет кірістерінің құрылымы

Дереккөзі: ҚР Қаржы министрлігі

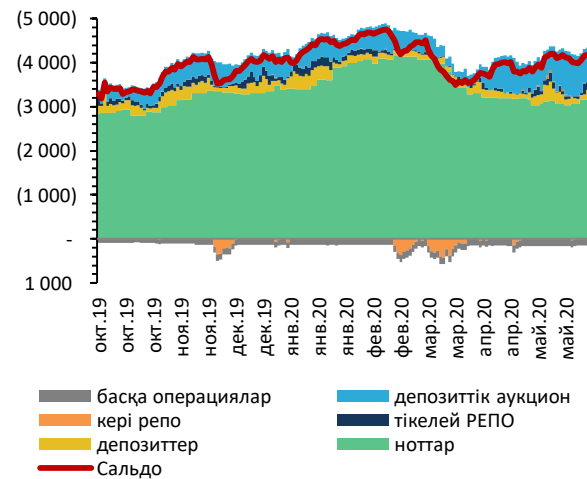
Республикалық бюджеттің шығындары 2020 жылғы қаңтар-сәуірде өткен жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда 23,6%-ға ұлғайып, 4,1 трлн теңгені құрады. Республикалық бюджет шығындарының өсуіне әлеуметтік көмек пен әлеуметтік қамтамасыз етуге арналған шығыстар дәстүрлі түрде негізгі үлес қосты, олардың өсуі 27,0% (үлесі – 30,6%), денсаулық сақтау – 21,7% (үлесі – 14,0%) құрады. Сонымен қатар білім беру шығыстарының 43,0%-ға (үлесі – 6,8%), ресми трансферттердің – 42,3%-ға (үлесі – 15,8%), борышқа қызмет көрсетудің - 19,2%-ға (үлесі - 7,2%) өсуі байқалды.

VI. ҚАРЖЫ НАРЫҒЫ

6.1. Ақша нарығы

Ақша және валюта нарығындағы ахуал сәуірде тұрақтанғаннан кейін өтімділік профицитінің өсуі ақша нарығының мөлшерлемесіне әсер етуін жалғастырды. Ұлттық Банктің өтімділікті реттеу бойынша операциялары операциялық таргетті базалық мөлшерлеме дәлізінде ұстап тұруды қамтамасыз етеді. Жекелеген кезеңдерде ақша нарығының әртүрлі сегменттеріндегі мөлшерлемелер арасындағы мөлшерлемелер мен спрэдтің артуы байқалды.

38-график. Ішкі нарықтағы ҚРҰБ операциялары бойынша ашық позиция

Сыртқы жағдайлардың жақсаруына қарай сәуір-мамырда ақша нарығындағы ахуал тұрақтанды. Бұл теңге өтімділігіне сұраныстың азаюына және ақша нарығындағы профицит өсімінің жаңаруына апарды. Артық өтімділік қысқа мерзімді ноттар, тікелей репо,

сондай-ақ депозиттік операциялар, оның ішінде депозиттік аукциондар арқылы алынады.

ҚРҰБ сальдо операцияларының өсуіне негізгі үлесті депозиттік аукциондар бойынша көлемдердің ұлғаюуы қосады.

Ұлттық Банктің қысқа мерзімді ноттары, көбінесе 6 және 12-айлық ноттары арқылы өтімділіктің негізгі көлемінің алынуы жалғасуда. Теңге өтімділігіне сұраныстың артуына байланысты наурызда ноттар көлемі азайды және осы деңгейлерде сақталып отыр. 6 және 12-айлық ноттардың үлесі 2019 жылғы үшінші тоқсанның соңындағы 78%-дан 2020 жылғы мамырда 77%-ға дейін біршама азайды (38-график).

39-график. Пайыздық мөлшерлемелер дәлізі және TONIA мөлшерлемесі

Дереккөз: ҚРҰБ, ҚҚБ

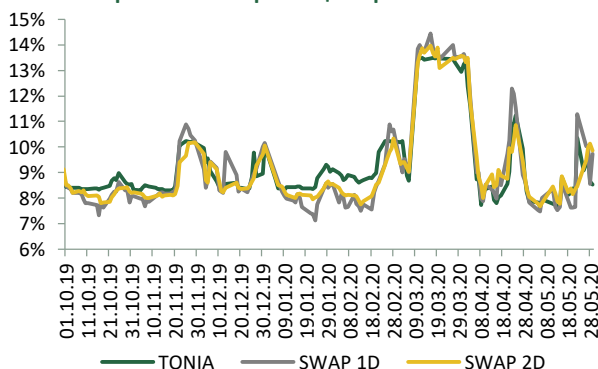
Ағымдағы жылғы 27 сәуірде базалық мөлшерлеме +/- 2 п.т. дәлізімен 9,5% деңгейінде сақталды.

Осы талаптарда, жекелеген кезеңдерді қоспағанда, TONIA мөлшерлемесі көбінесе базалық мөлшерлеме мен пайыздық дәліздің

төменгі шегі аралығында қалыптасты.

TONIA-ның базалық мөлшерлеме деңгейінен асып кетуінің қысқа мерзімдік кезеңдері теңге өтімділігіне сұраныстың артуына байланысты болды (39-график).

40-график. Ақша нарығы мөлшерлемелерінің серпіні

Дереккөз: ҚҚБ

2020 жылғы сәуір-мамырда своп нарығындағы мөлшерлемелер TONIA мөлшерлемесіне жақын қалыптасты. Бірақ репо нарығындағы мөлшерлемелердің өсу кезеңдері спрэдтің кеңеюімен қатар келді (40-график).

6.2. Валюта нарығы

Ағымдағы жылғы сәуір-мамырда ішкі валюта нарығында шетел валютасының сұранысы мен ұсынысының теңгерімділігі басым болды, бұл ұлттық валютаның айтарлықтай нығаюына әкелді.

Сұраныс пен ұсыныстың қалыптасуына квазимемлекеттік компаниялар мен табиғи ресурстарды экспорттаушы компанияларға қатысты Ұлттық Банк пен Үкімет қабылдаған

валюталық реттеу шаралары елеулі ықпалын тигізді.

Мұнай бағасының көтерілуі, акциялар нарығындағы жағымды жағдай, экономикасы дамып келе жатқан елдер мен мұнайды экспорттаушылар валюталарының нығаюы да теңгенің нығаюына түрткі болды.

10 сәуірде қол жеткізген, мұнай өндірісін күніне 9,7 млн баррельге қысқарту туралы ОПЕК+ келісімі мұнай қорларының ұлғаюына және шикізатқа сұраныстың барынша құлдырау қаупіне байланысты шикізат нарығындағы жағдайды жақсартпады.

Осылайша, 2020 жылғы 22 сәуірдегі сауда-саттық барысында Brent маркалы мұнайдың бағасы ең төменгі белгіге дейін бір баррель үшін 15,98 АҚШ долларына төмендеді. Оған қоса, 2020 жылғы сәуірдің соңына қарай мұнай бағасын белгілеу құлдырауын тоқтатып, керісінше бір баррель үшін 25,27 АҚШ долларына жетті.

Мамырда жаһандық нарықтарда карантин шараларының біртіндеп жеңілдетілуіне және елдер экономикасының тиісінше ашылуына байланысты орнықты жағымды болжамдар қалыптасты.

ОПЕК+ елдерінің мұнай өндірісін нақты қысқаруымен қатар әлемдік экономикалық қызметті жаңарту туралы жаңалық мұнай бағасын белгілеуге оң әсерін тигізді.

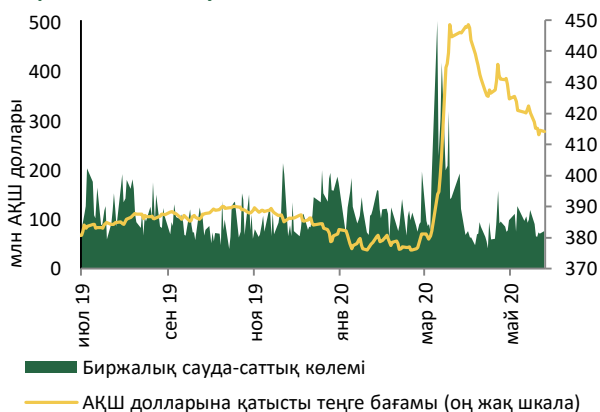
Мамырда әлемдік нарықтардағы Brent маркалы мұнайдың бағасы бір баррель үшін 26 – 36 АҚШ доллары шегінде қалыптасты.

Сыртқы жағымды факторлар аясында Қазақстанның сауда-әріптестері елдерінің валюталары мамырда нығаюын көрсетті.

АҚШ долларына қатысты Ресей рублі 2,2%-ға, еуро 0,2%-ға нығайды.

Қарастырылып отырған кезеңде ішкі валюта нарығында шетел валютасына сұраныс экспорттаушы компаниялар жасаған ұсыныстар, бюджетке кепілдік берілген трансферттерді бөлу мақсатында Ұлттық қордан валюталарды сату, сондай-ақ квазимемлекеттік компаниялардың валюталық түсімнің бір бөлігін міндетті түрде сатуы арқылы айтарлықтай шамада өтелді.

41-график. Айырбастау бағамының серпіні және валюта нарығындағы биржалық сауда-саттық көлемі

Дереккөз: ҚҚБ

Сәуір-мамырда карантин салдарынан көптеген кәсіпорындар шектеулі режимде жұмыс істеді, ол шетел валютасына сұраныстың азаюына, сәйкесінше биржадағы сауда-саттықтың көлеміне әсер етті. 2020 жылғы наурызбен салыстырғанда теңге-доллар жұбындағы валютамен сауда-

саттықтың көлемі 3,46 млрд АҚШ долларынан 1,27 млрд. АҚШ долларына дейін екі есе төмендеді (41-график).

Мамырда сыртқы тұрақты жағдайлармен бірге жергілікті компаниялардың тоқсан сайынғы салықтық төлемдері де теңгеге қолдау көрсетті.

Нәтижесінде 2020 жылғы сәуірде ұлттық валюта бір АҚШ доллары үшін 447,67 теңгеден 424,57 теңгеге дейін 5,2%-ға, 2020 жылғы мамырда бір АҚШ доллары үшін **414,13** теңгеге дейін **2,5%**-ға нығайды.

6.3. Депозит нарығы

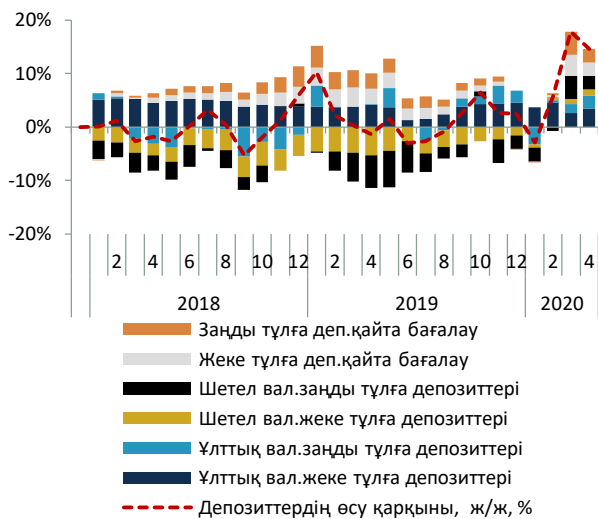
2020 жылғы бірінші тоқсанда депозиттік ұйымдардағы депозиттер айтарлықтай өскеннен кейін сәуірде валюталық салымдардың төмендеуі есебінен көлемнің азайғаны байқалды.

2020 жылғы сәуірде теңгедегі салымдар көбінесе бөлшек сектор салымдарының өсуі есебінен ұлғайды.

Валюталық салымдардың төмендеуі және теңгемен салымдардың өсуі депозиттерді долларландырудың азаюына әкелді.

Жылдық көрсеткіш бойынша 2020 жылғы сәуірде депозиттер 19,6 трлн теңгеге дейін 14,6%-ға ұлғайды (42-график).

42-график. Депозиттердің өсуіне құрауыштардың қосқан үлесі

Дереккөз: ҚРҰБ

2020 жылғы бірінші тоқсанда негізінен наурызда теңгенің әлсіреуінен қайта бағалауға байланысты валюталық депозиттердің едәуір өсуі сәуірде шетел валютасындағы депозиттердің төмендеуімен алмасты.

2020 жылғы сәуірде валюталық салымдар көлемінің серпініне айырбастау бағамының өзгеруі де әсер етті. Теңгенің нығаюы корпоративтік және сол сияқты бөлшек сектордағы шетел валютасындағы депозиттердің де, төмендеуіне ықпалын тигізді. 2020 жылғы сәуірде валюталық салымдар 10%-ға, оның ішінде заңды тұлғалардың салымдары 12,5%-ға, жеке тұлғалардың салымдары 7,2%-ға азайды. Айырбастау бағамының нығаю нәтижесін есепке алмағанда, валюталық депозиттердің азаюы 5,1%-ды құрады.

Теңгедегі депозиттер 2020 жылғы бірінші тоқсанда біршама төмендегеннен кейін сәуірде 2,9%-ға

өсті. Көбінесе, корпоративтік сектормен салыстырғанда бөлшек сектордың ұлттық валютадағы салымдары өсті, бұл 2020 жылғы наурызда¹² халықтың салымдары бойынша реттелетін мөлшерлемелерді арттыру бойынша қабылданған шаралардың тиімділігін дәлелдейді.

Нәтижесінде долларсыздандыру деңгейі 2020 жылғы бірінші тоқсанның қорытындысы бойынша бірден өскеннен (46,7%) кейін 2020 жылдың басындағы деңгейге қайта оралып, 43,4%-ды құрады (43-график).

43-график Депозиттерді долларландыру

Дереккөз: ҚРҰБ есептері

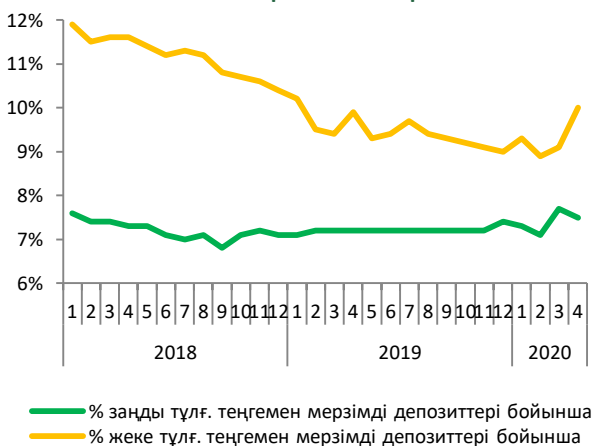
2020 жылғы сәуірде базалық мөлшерлеменің өзгеруі корпоративтік сектордың ұлттық валютадағы депозиттері бойынша мөлшерлеменің төмендеуіне әсер етті, ол сәуірдің қорытындысы

¹² 2020 жылғы наурызда базалық мөлшерлеме артқаннан кейін Қазақстанның депозиттерге кепілдік беру қоры депозиттердің барлық түрлері бойынша халықтың салымдары бойынша шекті мөлшерлемелер көлемін ұлғайтты.

бойынша 7,5%-ды құрады (бір айда 0,2 п.т. төмендеу).

Сәуірде Қазақстанның депозиттерге кепілдік беру қоры халықтың шекті мөлшерлемелерінің көлемін сақтады, оған қоса, жеке тұлғалардың теңгемен мерзімді депозиттері бойынша мөлшерлеме өсуін жалғастырды және 2020 жылғы сәуірде 10,0% болды (41-график).

44-график Субъектілер бөлігінде теңгемен мерзімді депозиттер бойынша мөлшерлемелер

Дереккөз: ҚРҰБ

6.4. Кредит нарығы

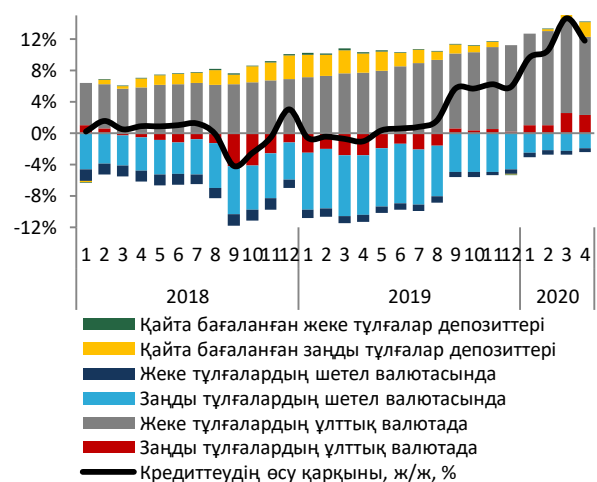
Бөлшек сектор мен бизнестің валюталық кредиттерін қайта бағалау есебінен кредиттік портфельдің өсуі жалғасуда. 2020 жылғы сәуірде базалық мөлшерлеменің төмендегеннен кейін кредиттер бойынша мөлшерлемелердің төмендеуі байқалды.

Банктердің кредиттік портфелі 2020 жылғы сәуірде 11,8%-ға немесе 1,5 трлн теңгеге ұлғайып, 14,1 трлн теңге болды (45-график).

Бір жыл ішінде 21,7%-ға немесе 1,2 трлн теңгеге ұлғайған жеке сектор экономиканы кредиттеудің өсуіне әсер еткен негізгі фактор болып қалады. Олардың кредиттердің жалпы көлеміндегі үлесі 47,9%-болды.

Жеке кредиттеу көлемінің 2/3 құрайтын тұтынушылық кредиттеудің өспелі салымы жеке тұлғаларды кредиттеудің өсуінің (20,4%-ға немесе 710,3 млрд теңгеге өсу) негізгі факторы болып табылады. Сондай-ақ мемлекеттік тұрғын үй бағдарламаларын іске асыру есебінен ипотекалық кредиттеудің өсуі жалғасуда (33,3%-ға немесе 464,1 млрд теңгеге өсу).

45-график. Кредиттердің жылдық өсуіне құрауыштардың қосқан үлесі

Дереккөз: ҚРҰБ

Сәуірде корпоративтік сегмент кредиттерінің портфелі жылдық көрсеткіш бойынша 7,3 трлн теңгеге дейін 4,1%-ға немесе 285,5 млрд теңгеге ұлғайды. Валюталық корпоративтік кредиттердің нақты көлемінің төмендеуі үрдісінің жалғасуына қарамастан, оларды валюталық қайта бағалау айырбастау бағамының әлсіреуі

аясында кредиттердің өсуіне оң үлесін қосты.

2020 жылғы қаңтар-ақпан үшін бизнеске жаңа кредиттер беру 2019 жылғы ұқсас кезеңмен салыстырғанда 9,0%-ға ұлғайды.

ҚРҰБ экономиканың нақты секторының кәсіпорындарына жүзеге асыратын пікіртерімге сәйкес 2020 жылғы бірінші тоқсанда кедиттеу талаптарын (мөлшерлемелер деңгейі, ең көп мөлшері, кредиттеу мерзімі) бағалау теріс күйінде қалды. Бұл ретте кредиттеу талаптарының нашарлағанын атап көрсеткен кәсіпорындар саны ұлғайды.

ҚРҰБ мониторингіне қатысатын кәсіпорындардың 16,7%-ы кредит алу үшін банктерге өтініш жасады, кәсіпорындардың 94,6%-ы кредит алды. Жалпы кредиттеуден бас тарту үлесі пікіртерімге қатысушылардың жалпы санынан 0,9%-ды (кредит үшін өтініш білдіргендер санынан 5,4%-ды) құрады.

2020 жылы сәуірде ұлттық валютадағы бизнеске қысқа мерзімді және ұзақ мерзімді кредиттер бойынша мөлшерлемелер наурызда өскеннен кейін олардың төмендеуі байқалды.

2020 жылғы сәуірде тұлғалардың ұлттық валютадағы кредиттері бойынша орташа алынған мөлшерлеме 12,1% болды, яғни мөлшерлемелердің наурыздағы мәнінен 0,4 п.т. төмен (46-график).

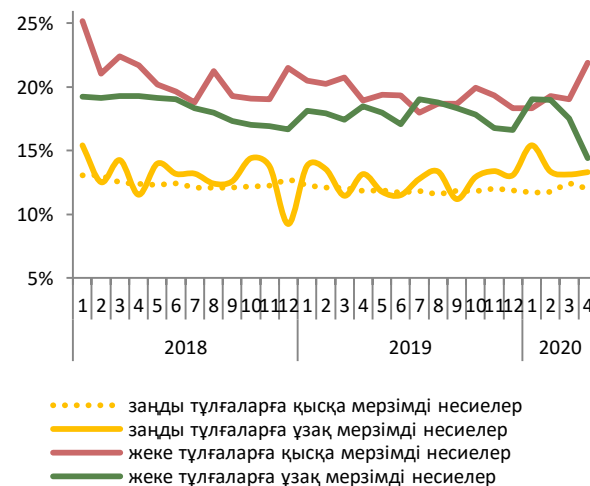
Қысқа мерзімді кредиттер бойынша орташа алынған мөлшерлемелер 12,4%-дан 12,0%-ға

дейін төмендеді, ұзақ мерзімді кредиттер бойынша – 13,1%-дан 13,3%-ға көтерілді.

Бұл ретте, өткен жылғы сәуірмен салыстырғанда, мөлшерлемелер біршама өсті.

2020 жылғы бірінші тоқсанда 5,5% (2019 жылғы төртінші тоқсанда 6,4%) болған, кәсіпорындар үшін тиімді пайыздық мөлшерлеменің төмендеуі есебінен кәсіпорындар үшін тиімді, кредиттер бойынша пайыздық мөлшерлемелер (2019 жылғы төртінші тоқсандағы 5,9 п.т. салыстырғанда 6,5 п.т. дейін) мен нақты мөлшерлемелер арасындағы алшақтықтың біршама ұлғайғаны байқалды.

46-график. Ұлттық валютамен кредиттер бойынша мөлшерлемелер

Дереккөз: ҚРҰБ

НЕГІЗГІ ТЕРМИНДЕР МЕН ҰҒЫМДАР

Базалық инфляция – әкімшілік, оқиғалық және маусымдық сипаттағы жекелеген факторлардың ықпалымен бағаның қысқа мерзімді біркелкі емес өзгерістерін болдырмайтын инфляция. Базалық мөлшерлеме – Ұлттық Банктің ақша-кредит саясатының ақша нарығында номиналды банкаралық пайыздық мөлшерлемелерді реттеуге мүмкіндік беретін негізгі құралы болып табылады. Базалық мөлшерлеменің деңгейін белгілей отырып, Ұлттық Банк орта мерзімді кезеңде баға тұрақтылығын қамтамасыз ету бойынша мақсатқа қол жеткізу үшін ақша нарығының таргеттелетін (нысаналы) банкаралық қысқа мерзімді мөлшерлемесінің нысаналы мәнін айқындайды.

Негізгі капиталдың жалпы жинақталуы – ұзақ уақыт бойы өндіріс барысында пайдаланылатын қаржылық емес активтердің өсуі. Негізгі капиталдың жалпы жинақталуы мынадай құрамдас бөліктерден тұрады: а) есептен шығаруды шегергенде, жаңа және қолданыстағы негізгі қорларды сатып алу; б) шығарылған материалдық активтерді барынша жақсартуға жұмсалған шығындар; в) шығарылмаған материалдық активтерді жақсартуға жұмсалған шығындар; г) жұмсалмаған шығындарға меншік құқығын беруге байланысты шығыстар.

Валюталық своп – бір валютаның белгілі бір санын басқасына әр түрлі екі валюталау күнімен айырбастай отырып бір мезгілде сатып алу мен сатуды болжайтын валюталық мәміле.

Ішкі жалпы өнім (ІЖӨ) – өндірістің пайдаланылған факторларының ұлттық тиістілігіне қарамастан, тұтыну, экспорт және жинақтау үшін мемлекеттің аумағында экономиканың барлық салаларында жасалған барлық соңғы тауарлар мен көрсетілетін қызметтердің (яғни тікелей пайдалануға арналған) нарықтық құнын көрсететін көрсеткіш.

Ақша базасы Ұлттық Банктің кассаларындағы қолма-қол ақшаны қоспағанда, Ұлттық Банк айналысқа шығарған қолма-қол ақша, банктердің аударылатын және басқа да депозиттері, банктік емес қаржы ұйымдарының аударылатын депозиттері және мемлекеттік және мемлекеттік емес қаржылық емес ұйымдардың Ұлттық Банктегі теңгедегі ағымдағы шоттары.

Ақша массасы (М3) Ұлттық Банктің және банктердің баланстарының шоттарын шоғырландыру негізінде айқындалады. Ол айналыстағы қолма-қол ақшаның және банктік емес резидент заңды тұлғалардың және халықтың ұлттық және шетел валютасындағы аударылатын және басқа да депозиттерінен тұрады.

Экономиканы долларландыру – шетел валютасы (көп жағдайда –

АҚШ доллары) ел ішіндегі немесе оның экономикасының жекелеген секторларында операцияларды жүзеге асыру үшін қолданыла бастайтын жағдай, бұл ретте ұлттық валюта ішкі ақша айналымынан ығыстырылады, жинақтау, құн өлшемі және төлем құралы болады.

Инфляция – тауарлар мен көрсетілетін қызметтерге бағаның жалпы деңгейінің өсуі. Қазақстандағы инфляция тұтыну бағаларының индексімен өлшенеді.

Тұтыну бағаларының индексі – халықтың тұтыну үшін сатып алатын тауарлар мен қызметтер бағасының жалпы деңгейінің өзгеруі. Инфляцияны есептеу үшін Қазақстанның тұтынушылық қоржыны үй шаруашылықтары шығыстарының құрылымын көрсетеді және халық тұтынуындағы ең көп үлестік салмақты алатын тауарлар мен қызметтерді қамтиды, ТБИ тауарлар мен көрсетілетін қызметтердің белгіленген жиынтығының ағымдағы кезеңнің бағасымен құнының оның алдыңғы (базистік) кезеңнің бағасымен құнына қатынасы ретінде есептеледі. Индексті Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігінің Статистика комитеті есептейді.

Инфляциялық таргеттеу – инфляцияның нысаналы деңгейіне қолжеткізуге бағдарланған ақша-кредит саясатының режимі.

Композиттік индикатор – экономиканың нақты секторын дамытудың қысқа мерзімді үрдістерін көрсету үшін қызмет

ететін жинақтаушы индикатор. Композиттік индикатор ілгері жүру қасиетіне ие бола отырып, экономикада ілгерілеу және құлдылау болған және өзгерген кезде циклдік өзгеруді көрсету және ауысу нүктелерін анықтау үшін қолданылады.

Композиттік индикатор конъюнктуралық зерттеулердің қатысушылары болып табылатын Ұлттық Банктің кәсіпорындары жүргізетін сауалнамалардың нәтижелері негізінде қалыптасады.

Қысқа мерзімді экономикалық индикатор жеделділікті қамтамасыз ету мақсатында есептеледі және ІЖӨ-нің 60%-нан асатын базалық салалар: ауыл шаруашылығы, өнеркәсіп, құрылыс, сауда, көлік және байланыс бойынша шығарылымдар индекстерінің өзгеруіне негізделеді. Көрсеткіш бақыланбайтын экономика бойынша есептелмей және басқа макроэкономикалық түзетулерді қолданбай қалыптастырылады.

Кредиттік аукциондар – Ұлттық Банктің кері сату арқылы бағалы қағаздарды сатып алу аукционы.

Ең төменгі резервтік талаптар (ЕТРТ) – банк өз кассасында қолма-қол ақша және Ұлттық Банктің корреспонденттік шоттарында ұлттық валютадағы (резервтік активтер) ақша түрінде ұстайтын банктің міндеттемелері сомасынан міндетті үлес. Банктердің резервтелетін міндеттемелер көлемін ЕТРТ нормативтері реттейді.

Кері РЕПО – белгіленген мерзімнен кейін алдын-ала белгіленген

бағамен қайта сату міндеттемесімен бағалы қағазды сатып алу мәмілесі. Ұлттық Банктің кепілдік тізіміне сәйкес банктерге бағалы қағаздармен қамтамасыз етілген теңгелік өтімділікті беру мақсатында Ұлттық Банк кері РЕПО операцияларын жүзеге асырады.

Тұрақты қолжетімділік операциялары – ашық нарықтағы операциялардың нәтижелері бойынша қалыптасқан өтімділік көлемін түзету бойынша ақша-кредит саясатының құралдары. Тұрақты тетіктер мәміленің бір тарабының субъектісі Ұлттық Банк болып табылатын екіжақты мәмілелер шеңберінде жүзеге асырылады. Бұл операциялар банктердің бастамасы бойынша жүргізіледі.

Аударым депозиттері – бұл 1) кез келген сәтте номинал бойынша ақшаны айыппұлдар мен шектеулерсіз айналдыруға болатын; 2) чектің, траттың немесе жиро-тапсырмалардың көмегімен еркін аударылатын; 3) төлемдерді жүзеге асыру үшін кеңінен пайдаланылатын барлық депозиттер. Аударым депозиттері тар ақша базасының бір бөлігі болып табылады. Басқа депозиттерге, негізінен, белгілі бір уақыт кезеңі аяқталғаннан кейін ғана алынуы немесе көбіне жинақтау тетігіне қойылатын талаптарға жауап беретін қарапайым коммерциялық операцияларда пайдалану үшін оларды қолайсызырақ ететін түрлі шектеулері болуы мүмкін жинақтау және мерзімді депозиттер жатады. Сонымен қатар, басқа депозиттер

аударылмайтын салымдар мен шетел валютасында көрсетілген депозиттерден де тұрады.

Әлеуетті шығарылым. Экономикадағы өндіріс факторларын толық іске қосу және толық жұмыспен қамту кезінде қол жеткізуге болатын шығарылым деңгейін көрсетеді. Өндірілуі мүмкін және бағалардың өсу қарқынының өзгеруіне алғышарттар құрмастан іске асырылуы мүмкін өнім көлемін көрсетеді.

Тұтыну қоржыны – бұл адамның немесе отбасының айлық (жылдық) тұтыну құрылымын және әдеттегі деңгейін сипаттайтын тауарлар мен қызметтер жиынтығы. Мұндай жиынтық қолданыстағы бағадағы тұтыну қоржынының құны негізге алына отырып, ең төменгі күнкөріс деңгейін есептеу үшін қолданылады. Тұтыну қоржыны тұтынудың есептелген және нақты деңгейлерін салыстыру базасы, сондай-ақ валюталардың сатып алу қабілетін айқындау үшін негіз болады.

Ақша-кредит саясатының трансмиссиялық тетігінің пайыздық арнасы – орталық банктің экономикаға пайыздық мөлшерлемелерді реттеу арқылы әсерін сипаттайтын трансмиссиялық тетік арнасы.

Тікелей РЕПО – белгілі бір мерзім өткеннен кейін алдын ала белгілі бір бағамен кері сатып алу міндеттемесімен бағалы қағазды сату мәмілесі. Ұлттық Банк шектен тыс теңге өтімділігін алу мақсатында

тікелей РЕПО операцияларын жүргізеді.

Еркін өзгермелі айырбастау бағамы. ХВҚ қолданыстағы жіктеуіші бойынша өзгермелі валюта бағамының режимі шеңберінде орталық банк бағамның нарықтық факторлардың әсерімен белгіленуіне мүмкіндік бере отырып, бағамның деңгейі немесе өзгеруі үшін бағдарлар, оның ішінде операциялық бағдарлар белгілемейді. Бұл ретте орталық банк ұлттық валюта бағамының құбылмалылығын реттеу немесе оның шамадан тыс өзгеруінің алдын алу үшін, сондай-ақ қаржы жүйесінің тұрақтылығын қамтамасыз ету үшін ішкі валюта нарығына тұрақсыз ықпал етуді жүзеге асыру мүмкіндігін өзінде қалдырады.

Шығарылым алшақтығы. Пайызбен берілген ІЖӨ-нің әлеуетті шығарылымнан ауытқуы. Нақты ІЖӨ мен әлеуетті ІЖӨ-нің арасындағы белгілі бір уақыт аралығындағы айырманы білдіреді. Елде пайдаланылатын ресурстардың тиімділігін көрсететін индикатор болады. Нақты шығарылым әлеуетті шығарылымнан асып кеткен жағдайда (шығарылымның оң айырмасы), басқа да тең жағдайларда, экономиканың қызып кетуіне байланысты бағаның өсу қарқынының жылдамдау үрдісінің қалыптасуы күтіледі.

Нақты айырбастау бағамы – екі елде өндірілетін тауардың салыстырмалы түрдегі бағасы, елдер

арасындағы тауарлар айырбастау тепе-теңдігі. Нақты бағам номиналды бағамға, валюталар бағамдарының арақатынасына, тауарлардың ұлттық валюталардағы бағаларына байланысты.

TONIA мөлшерлемесі – биржада автоматты РЕПО секторында мемлекеттік бағалы қағаздармен бір жұмыс күні мерзімімен жасалған репоны ашу мәмілелері бойынша орташа алынған пайыздық мөлшерлемені білдіреді.

Ақша-кредит саясатының трансмиссиялық тетігі – ақша-кредит саясаты құралдарының экономиканың өсуі, инфляция сияқты соңғы макроэкономикалық көрсеткіштерге ықпал ету процесі. Тар ақша базасы банктердің Ұлттық Банктегі басқа депозиттерін есептемегендегі ақша базасын білдіреді.

Фискалдық импульс – t және $(t-1)$ кезеңдеріндегі операциялық сальдо айырмасы. Егер t уақытындағы операциялық сальдо $(t-1)$ уақытындағы сальдодан көбірек болса, экономикалық белсенділікке қатысты фискалдық импульс теріс (тежеушілік фискалдық саясат), егер t уақытындағы операциялық сальдо оның бұрынғы мәнінен аз болса – оң (ынталандыратын фискалдық саясат) болып табылады. Сальдо t және $(t-1)$ кезеңдерінде, олардың нөлдік айырмасын болжайтындай тең болған кезде, фискалдық импульс болмайды.

НЕГІЗГІ ҚЫСҚАРТУЛАРДЫҢ ТІЗІМІ

б.Т. – базистік тармақ

ІЖӨ – Ішкі жалпы өнім

ИИДМБ - Индустриялық-инновациялық дамудың мемлекеттік бағдарламасы

ЖЖМ – жанар-жағармай материалдары

МБҚ – мемлекеттік бағалы қағаздар

ЕО – Еуропалық Одақ

ЕОБ – Еуропа орталық банкі

ТБИ – тұтыну бағаларының индексі

ҰЭМ СК – Ұлттық экономика министрлігінің Статистика комитеті

ҚҚБ – Қазақстан қор биржасы

ҚОҚ – «Қазақстан орнықтылық қоры» АҚ

ҚРҰБ – Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі

ҚҚС - қосылған құн салығы

МӨЗ – мұнай өңдеу зауыты

ОПЕК – Мұнай экспорттаушы елдер ұйымы

Ресстат – Ресей Федерациясының Федералдық мемлекеттік статистика қызметі

НТАБ – нақты тиімді айырбастау бағамы

ХВҚ – Халықаралық валюта қоры

ЕТЖ – ең төмен жалақы

Млрд - миллиард

Млн - миллион

ҰЭМ – Ұлттық экономика министрлігі

ҚР АШМ – Қазақстан Республикасының Ауыл шаруашылығы министрлігі

ЭДМ – Ресей Федерациясының Экономикалық даму министрлігі

Мың – мың

ТШО – Теңізшевройл

РФ ОБ – Ресей Федерациясының Орталық банкі

ФАО – Біріккен Ұлттар Ұйымының Азық-түлік және ауыл шаруашылығы ұйымы

ФРЖ – Федералдық резервтік жүйе